

Al Liamm

Tir na nÓg

Meurzh - Ebrel 2015

Tarzh : sandrogaemperle.com

www.alliamm.bzh

409

Nevez embannet gant Al Liamm

Nouveau Dictionnaire

Breton/Français - Français/Breton

1518 pajenn, 18€

NOUVEAU DICTIONNAIRE

Breton / Français
Français / Breton

MERC'HED GWISKET E DU

Riwal HUON

Romant

Al Liamm

Merc'hed gwisket e du

Romant gant
Riwal HUON

58 pajenn, 9€

A-dreuz ar c'hantvedoù

Dastumad pennadoù gant
Herve GOUEDARD

112 pajenn, 15€

A-dreuz ar c'hantvedoù

Herve GOUEDARD

Al Liamm

Kuzul ar Brezhoneg

14 straed Louzaouenn-an-hañv / rue du Muguet 22300 Lannuon

TAOLENN

Al Liamm 409 , Meurzh - Ebrel 2015

BARZHONEGOÙ

Er sioulder , gant Gwenn-Ael ar C'HELLEG	3
Ultramarina , gant Herve MAHEO	4
Leper / Ypres - 1915 , gant Garmenig IHUELLOU	6

DANEVELLOÙ

Bruderezh, kerent ha mignoned , gant Yann GERVEN	8
An deroù , gant Annie COZ	15
Moonrise Medical , gant Iwan ar FUR	23
Ar bromesa , gant Lan TANGI	34

TROIDIGEZH

Afer an unkorneg glas , gant Álvaro CUNQUEIRO, bzhg gant Gwenael EMELYANOFF	46
---	----

STUDIADENNOÙ

Un distrap eus buhez Max Jacob (Iodenn 2) , gant Herve GOUEDARD	53
Ifig Jacob, kouer ha stourmer , gant Goulc'han KERVELLA	75

HEKLEV SEVENADUREL

A-dreuz lenn	85
Petra nevez ?	90
Notennoù	96

www.alliamm.bzh

Embannet gant skoazell

centre national du
Livre

Al Liamm

Tîr na nOg

Rener

Tudual HUON

7, Bel Air 29460 DIRINONN

Teñzorer

Herve HUON

Sekretour

Herve LATIMIER

27, bali Laenneg - 35000 ROAZHON

Kuzul-ren

Tudual Huon, Herve Huon,
Annaig Kervella, Herve Latimier,
Erwan Hupel, Malo Bouessel du Bourg,
Ronan Ménardeau, Stefan Carpentier

Burev

Jerom OLIVRY

14 Straed Louzaouenn-an-hañv
22300 LANNUON

sekretourva@alliamm.bzh

**Kasit ho skridoù da
skridou@alliamm.bzh**

AL LIAMM Tir na nOg n° 409

Revue littéraire bimensuelle éditée par AL LIAMM, Date de parution : Avril 2015, Dépôt légal : 2ème trimestre 2015
Directeur de publication : Tudual HUON, 7 rue Bel Air 29460 Dirinon, Secrétaire : Herve LATIMIER, 27 bd. Laennec
35000 Rennes, Administration et abonnement : 14 rue du Muguet 22300 Lannion, sekretourva@alliamm.bzh,
Imprimeur : Ouestélio 505 rue Julien de la Gravière Port de commerce CS 92901 - 29229 Brest CEDEX 2
Abonnement : normal 35€, étudiants/chômeurs 19€, étranger 40€, numérique 15€, prix au numéro 7€
C.P.P.A.P. 0416 G 88189

Er sioulder

Gwenn-Ael ar C'HELLEG

*Kanaouenn bet savet war skouer al lodenn gentañ
eus ar ganaouenn euskarek hengounel Ixil ixilik dago*

E-kreizig-kreiz ar porzh-mor
Da noz, er sioulder
Ez eus ur vag wenn koantik
O tañsal war an dour

Bep mintin, war-dro div eur
E vez martoloded
Evel don, o tihuniñ
Evit mont pell war vor

Pa 'z on bet o vont hebiou
Ho prenestrig, labousig
Eo deuet an dour war ma daoulagad
Un daerenn war ma jod

Perak 'ta, perak 'ta,
Perak 'ta, perak 'ta,
Perak 'ta gouelañ, paotrig ?
Ur fulenn a soñj ennout
War vord ar mor divent.

E Karaez-Plougêr, d'an 30 a viz Mezheven 2007

Ultramarina

Herve MAHEO

E bered ar mor
Douar du ar c'hezeg glas
Repozvan diwezhañ
E prezeb an Ankoù
Kontronet da gig-te
Linus da empenn-te
Koeñvet da deod-te

Gwallegezh an traezh
Noazhter gwak an torraod
Teñvalded ponner an neñvoù
Promesa dimeziñ
Ar c'horc'hwez yud
An tonnoù dibardon

Douar
Traezh
Kig
Eskern
Teod
Kontron

TE

Flus
Lin
Flaer

Preizh asantus ar c'horgonenn
En imram tramor.

Leper / Ypres - 1915

Garmenig IHUELLOU

Un abardaez sioul a viz Ebrel
War dachenn divent ur gwall abadenn
C'hoariva
Didrouz bremañ
Fronn geot flourenn an nevezamzer
Flaer marvelen treñkennoù dizeur
Hunva ur blaenenn gaer a Vro-Flandrez.
Liv an elestr melen rouanez he bleuñv

Tavet an evned er c'hoad e-kichen
O toujañ d'ar boudoù kousket eno
Hep gloaz
War zouar ar vro
Beajourien e bleuñv o Yaouankiz
Luskellet, chal-dichal, o gwallhunvre.
Lod, meur a gant lev diouzh o farrez
A Vreizh, Breizh-Veur, Kanada, Bro-Indez,
Degaset da emgann eno.

Brav an amzer... Mil gelienenn en aer
 Sourradoù klouar an avel,
 A vouskan
 Kendon ur werz,
 En ur yenaat ar re n'int ket c'hoazh war hun.
 Preder ha klemm troet war-zu an heol
 A dommo bro o c'havell kent warc'hoazh.
 N'eus ket ur goumoulenn evit kas kannad
 Deus kouskerien war o hed eno
 A viken da virviken.

Distruj boudoù bev a viliadoù
 War goust an eil egile,
 Un druez.
 « Kreskit, gouennit ! »
 Boued da lazhadegoù meur pellurzhiet
 Gant goarnerien brezelgarourien
 D'hor re, eno, gourvarc'had d'an Ankoù,
 A zo diwanet ur groaz kalvar
 Hag ur blakenn-koun en hor yezh
 Evit livañ don gloaz an Istor
 Er blaenenn gaer a gornôg Vlaanderen.

YPRES 1990

War dachenn an distruj bras gant ar gaz

d'an 22 a viz Ebrel 1915 war blaenenn Yper

Bruderezh, kerent ha mignoned

Yann GERVEN

Kregiñ a rin gant ma istor an deiz-se eus miz Genver ma oan o lipat ur banne chokolad tomm e sal vras un ostaleri eus Roazhon, ar Sant-Tudual. Un devezh luc'henn yen ha gleb e oa, ha gwelet e veze an dud o hastañ a-fo mont d'ar gêr, ken e oa kazi didud ar ruioù da bemp eur goude kreisteiz. N'on ket evit lavaret hag-eñ e oa ul lonker achu eus ar Sant Tudual-se, mes mat e oa ar chokolad tomm en e ostaleri, bepred, gwelloc'h evit e n'eus forzh pesort tavarn all em boa pozet ma zontonig enni.

Evedon o lenn ul levr ha ne oa ket deus ar re aesañ tout da intent : Beaj Sant Brendan, skrivet gant ur manac'h en ur rannyezh c'halleg normant eus an XII^{vet} kantved, hag e pep pajenn e klasken kompren dre ar munud an diaezamantoù yezh ha miret a vezañ tapet er pejoù stegnet gant ar Benedeit milliget-se. Pa vezen prest da fallgaloniñ, e taolen ur sell war an notennoù e dibenn al levr, ha neuze e teue an holl gevrinoù da vezañ ken sklaer ha dour eien, hag e c'hellen mont pelloc'h gant ma lennadenn.

A-greiz tout e remerkan ur paotr en e sav e-kichen ma zaol, ur paotr a zo oc'h astenn ur gartenn din. Souezhet an tamm ac'hanon, e choman da sellet outañ ; ne soñj ket din ec'h anavezfen anezhañ.

— Eskuzit ac'hanon, emezañ, abaoe ur pennad mat emañ o sellet ouzhoc'h, hag e rankan anzav ez oc'h dres ar plac'h a glaskan, pa welan ho pizaj o cheñch penn da benn hag o tremen eus un neuz nec'het, enkrezet kazimant, d'un neuz all laouen, gant an eürusted a ziskouez un den p'en dez kavet dres ar pezh a oa o klask.

Hag eñ ivez zo ur penn laouen deus outañ. Alo 'ta, em boa soñjet war an taol, sed amañ un doare merc'heta mod nevez, mes lenn a ran a vouezh uhel diwar e gartenn, ur gartenn vicher :

— Alain Pencolé, Studiokino 35, Pazieg. C'hwi an hini eo ?

— Ya, emezañ. Hol labour zo sevel filmoù berr ha klipoù d'ober bruderezh evit produioù a bep sort, hag evit se hon eus ezhomm eus tud prest da dreiñ enne. Ha pa 'm eus gwelet ho tremm o cheñch hervez ma oac'h soubet en ho levr pe o lenn an notennoù en dibenn anezhañ, em eus lâret ouzhin ma-unan, « Oooo, Salver Jezuz, kavet am eus dres an hini e oan o klask evit ur filmig a zo bet goulennet ganeomp sevel ».

Ma ! Kozh eo evit bezañ un drager studierezed ; hennezh zo tostoc'h deus hanter-kant vloaz eget deus daou-ugent, Salver Jezuz, ha war an tu fall, a zo gwashoc'h ! Niverennoù pellgomz zo skrivet war e gartenn, adres resis ar studio ivez.

— Paet e vezoc'h evit ho labour, hag un dregantad ho po ivez war ar gwerzh, ma vez kavet ez eo dre c'hrad ar bruderezh en deus kresket hemañ, emezañ. Deus ar pezh am eus klevet, ar studieren n'o deus ket da glemm gant ar c'hontradoù a sinont ganeomp.

— Ma, 'm eus lavaret en ur fourañ e gartenn em sac'h bihan

rouz. Me zo Solenn Tibalan ma anv. Ur respont a roin deoc’h, n’eus forzh penaos, pe ya pe nann pe da gac’hat. Laoskit din daou pe dri devezh d’en em soñjal a-raok. Pevare e vefe al labour-se da gomañs ?

— Diouzhtu, en devezhioù a zeu. Roit hoc’h asant, n’ho po ket a geuz...

*
* *

D’ar c’houlz-se e oa berr ar gwenneien ganin, ha ken skort all eo chomet ma yalc’h abaoe, atav. Soñjal a raen gant un tamm enkrez e vefe ret din en em gavout a-raok pell, evit gounit un tamm monig, dirak ur c’hlasad ribitailhoù ha ne vefent ket gwall nec’het gant n’eus forzh pesort lennegezh a c’hellfen dibunañ dirake. Dont a rae da’m spered statistikoù didruez : e 1939, goude ma oa bet disklêriet fraezh gant gouarnamant Bro-Saoz e oa plas ar gelennerien dirak o skolidi ha neket war un talbenn bennak, e oa ouzhpenn ugent mil anezho o doa kavet gwelloc’h mont d’ar brezel koulskoude. Hag an istorour a gloze gant ar frazenn-mañ : « *Maybe facing enemy guns was better than facing class 3C on a Friday afternoon !* ».

Asantet em boa neuze mont d’ar studio : Pazieg n’emañ ket er penn all eus Europa, memestra ! Tri devezh goude e oa troet ar c’hlip : ne ’m boa netra da lâret, – ne vefen ket gwerzhet gant ma zaol-mouezh Speied, ar pezh a oa chomet deus outañ, deñ – goulennet e veze just ganin kaout un aer nec’het da gentañ, hag evit se e oa bet diskoachet din gant ar Pencolé *Tristan hag Izold* Bérout, ober neuz da gousket goude-se, ha kemeret un aer laouen, gant ma bizaj o skediñ gant ur c’houlouenn diabarzh : un embannadur kozh eus an *Tristan* e oa, gant un difoueradenn a notennoù e dibenn al levr.

Bruderezh evit ar pilulennoù *Brahmacool* e oa ar c'hlip ; evit ar c'hallegerien e vefe holl gevrinoù ha furnez an Indez el louzoù-se, gant an anv a oa bet roet dezhañ. Evit ma c'hen-vroidi eus Speied, e tegasfe soñj moarvat eus *an hini a vramm hag a gac'h a zo yac'h* – pif, paf, pouf, ma zoull zo distouv ! – mes tañpir, paet druz e oan bet evit seizh pe eizh eur labour nemetken.

Ar pezh ne 'm boa ket soñjet ennañ eo e vefen gwelet bemdez Doue war ar chadennoù tele. O, ne bade ket pell : pemzek, ugent segondenn bep gwech. Amzer da welet ma fas ribourz hag ankeniet, ma neuz kac'herez diaes, hop, lonkañ ur *Brahmacool* moarvat, aze ne weler netra nemet ar voest war ar skramm, un nozvezh kousket c'hwek, hag e vezen gwelet eürus, dizalc'h, warnon efed un heol diabarzh, an hini a bar war ar *Gañjez* hag ar *Brahmapoutra*, moarvat.

Nemet pa weler ar memes plac'h bemdez d'ar memes eur hag er memes kondision, ez eur gouest da anavezout anezhi gwelloc'h evit ur c'hoar gevell. Hag ur paourkaezh plac'h hag a rank kemer louzeier evit mont da vaez, ouzhpenn ! Bez' e oa tud o sellet aketus ouzhin e ruioù Roazhon, lod souezhet, lod ankeniet gant ma yec'hed, moarvat, lod o wenc'hoarzhin a-gaozenn da stad ma bouzelloù ? Klevet a raen ma mignoned o c'houlenn ouzhin, goude bezañ pozet ur pok war ma boc'h :

— Alo, Solenn, kalet pe frank hiziv ?

Hag hervez ar penn a oa deus ouzhin e trepasioù ar Skolveur, e kleven ivez a bep sort. Pa veze laouen ma fas :

— Hopala, pet *Brahmacool* 'poa dic'hastet dec'h da noz ?

— Ola, Solenn, brokus out bet gant ar *Brahmacool* adarre, 'm eus aon !

Ha pa vezen prederiet :

— 'Rez ket ur penn e-giz-se. Anavezout a ran ur remed hag a gustum digalediñ kement bouzellenn a zo, 'sellez ket morse deus an tele ?

Ur mignon am boa, ur studier en ur skol ijinourien, mes goude un nebeud devezhioù en doa kavet gwelloc'h mont da glask fred da lec'h all. Ha kompren 'walc'h a ran anezhañ, rak n'eo ket aes gwelet e vignonez bemdez d'ar memes eur gant ar memes neuz diaezet, ha pa ve war an tele hepken, hep kontañ remerkoù e gamaraded, moarvat :

— Ha da gac'herez diaes ? Bev ha diyac'h atav ?

— Da-unan out ? O, n'eo ket me zo sot, d'an eur-mañ emañ Solenn oc'h okupiñ ar gardrob, evel-just...

Betek ma mamm-gozh, hag a oa o paouez mont d'un ti-retret er C'hastell-Nevez e-kreiz an hañv, em boa klevet ganti ar wech kentañ ma oan aet di da rentañ ur boñjour dezhi :

— Memestra, c'hwi zo genaouegez, Solenn gaezh, o kemer loustoni e-giz-se ! Fiñvit un tammig, debrit pechez ha prun, bremañ pa eo deuet ar mare evite, a-raok pell e vo kavet polos ha mouar ivez da zastum, ar re-se zo frouezh hag a sikour da vont !

Dre chañs eo dispartiet ma zud, ha ne 'm eus ket tro da welet anezhe gwall alies ken, setu ar paourkaezh genaouegez n'he doa klevet netra gante na gant he leztud.

N'ouzon ket pegeit e pado ar bruderezh-se war an tele. Sañset eo kresket abominapl gwerzh ar *Brahmacool* en tiez-apotikerien hag er gourmarc'hadoù, ha n'eo ket e Bro-C'hall hepken. Resev a ran ma lodenn *royalties* bep tri miz, peadra da dreuzvevañ hep poan. Adkemeret 'm eus ti ma mamm-gozh e Speied, gant he gavr hag he yer, hag e soursian ivez deus he legumaj. Deuet e oa kaer ar c'harotez, dibreñv mar plij, deuet e oa ivez kaol-rabez ha panez (ar re ziwezhañ-mañ a werzhan d'ar Saozon !). Dastumet em boa prun, polos, per hag avaloù, ha graet ma lod a zic'harzh. *Paleo-fitness* bemdez, evel ma welit ! Hag abaoe an distro-skol ne 'm eus ket darempredet kalz ar Skol-Veur.

Ha cheñchamant adarre an deiz-se a viz Mae, ma oan o lipat ur banne te e Karaez, en un ostaleri er ru Baour, en ur lenn un nebeud pajennoù gant Rutebeuf. Ouzh an daol dostañ zo ur paotr – ur paotr koant, ne c’heller ket en nac’hañ – o sellet deus ouzhin. Anavezet en deus ac’hanon, evel-just, mes ne vousec’hoarzh ket, ne ziskouez ket na truez na dismegañs. E benn... Ya, e benn a anavezan. Moarvat ’m eus bet kroaziet anezhañ er Skol-Veur.

— Brav an amzer, emezañ.

Koulskoude eo yen, hag izel eo ar c’houmoul war Garaez.

— E c’hellfe bezañ gwelloc’h, a respontan. ’M eus aon ec’h anavezan ho penn. En em groaziet meump e Roazhon, er Skol-Veur, marteze ?

Un aer souezhet en deus gant ar goulenn diwezhañ-mañ.

— Ne soñj ket din, emezañ. M’ho peus gwelet ac’hanon e oa kazi sur e-barzh ur *Fiat Punto*.

Skodeget e choman gant e respont, hag en un taol e teu da soñj din e pelec’h am eus gwelet anezhañ : en ur filmig bruderezh war an tele. Hennezh eo ar paotr a gemer en e we-tur – ur *Fiat Punto* – ur plac’h yaouank ha koant. Ur wech echuet ar veaj, ar plac’h a ginnig dezhañ pignat ganti en he ranndi, mes ar paotr, evel ur genaoueg, ne faot ket dezhañ e mod ebet dispegañ diouzh rod-stur ar *Fiat*.

— A, ya, emon-me. Anavezout a ran ar bruderezh-se. Ar pezh a zo, ar bruderezh a c’hell c’hoari troioù-kamm deoc’h a-wechoù...

Chom a reomp dilavar. Pehini ac’hanomp a adkrogo ganti ?

— Ya, emezañ a-benn ar fin. Me ar genaoueg a gav gwelloc’h chom ouzh rod-stur ur *Fiat Punto* eget mont e gwele ur plac’h yaouank.

Tamm-ha-tamm e klevan un darn eus e vuhez, heñvel a-walc'h ouzh ma hini : fachiri gant e dad, ha ne c'houzañv ket e vije bet c'hoariet roll ur bitouz bitik gant e vab nemetañ, goap graet deus outañ forzh pegement gant e gamaraded labour. E vignonez ivez zo aet war-raok :

— Gwelloc'h e kavan mont kuit diwar da dro a-raok ma 'z po bet tro da bourmen en ur *Fiat Punto* ha da lezel ac'hanon ma-unan e bord an hent, emezi. Ar vezhekadenn achu e vefe evidon, he doa ouzhpennet.

Ma.

Dre ma oa sklaeroc'h an amzer abaoe ur pennadig, e kin-nigan dezhañ pignat em *Golf* kozh ha mont da welet ar vro deus tu Speied.

Plijet o deus dezhañ kalz jardin ha ti ha loened Mamm-gozh.

*Genaoueg ha genaouegez
'Oa aet o-daou da bikañ panez.
Ar panez a oa deuet kaer...*

Daoust ha mont a raint gant al laer ? Gwelet 'vo...

29-09-2012

An deroù

Annie COZ

Dindan ar Baobab en em vodas kuzul ar furien da nozvezh al loargann. Pell ec'h ambrougas chuchumuchu ar wazed sioulder an noz, torret ur wech an amzer hepken gant yudadenn ar bleiz-broc'h, ur vlejadenn bell bennak, kri kounnaret ur c'hazh gouez dihunet du-se er strouezheg. Kodjo ne gouske ket ; astennet difiñv war e wele plouz e c'hortoze, o spiañ gant holl nerzhioù e gorf yaouank krenadenn ar bannoù sklêrijenn e toull dor al log, pe trouz kammedoù un den o tostaat. Ha gervel a rafent anezhañ ? Pas e-kreiz an noz, warc'hoazh e ouife, petra edont o c'hortoz digantañ, Kodjo, mab henañ Amoikon ar Barzh, aet da vat da gaout ar bed a oa pell zo o taremprediñ, dre e varzhoniezh. E-touez ar re all emañ e spered, dindan ar wezenn sakr, ur vezañs dinec'hus, o wareziñ Kodjo diouzh pep tra fall a c'hallfe c'hoarvezout gantañ.

N'en deus ket aon anezhañ, nann, an hiraezh an hini eo, a laka e galon da dalmañ buanoc'h, hag a zalc'h anezhañ

dihun : warc'hoazh e tigo an hent dirazañ, o tibab an hent evitañ emaint, ar furien, heñchet gant spered ar barzh diwelus. Treiñ a ra soñjoù dre spered ar paotr. Ar bed zo cheñchet, a gav dezhañ. E dad, tad e dad, tad-kozh e dad, a oa barzhed, diskennidi, an holl anezho, eus an eil deus an tri chaseour a voe fiziet enno kêriadenn Abigwe gant Roue Meur kenel ar Bouakeed. A-viskoazh en deus bet klevet ar paotr e dad-kozh, hag e dad war e lerc'h, o tibuniñ istor ar Bouakeed, istor ar roueed, ar chaseourien, an emgannoù, an euredoù, ar ganedigezhioù. Kanet en deus bet ganto anv ar gwez, ar parkeier hag o ferc'henned, kan ar glav hag ar sec'hor, kan an naon hag ar marv, kan ar vuhez. Garanet eo ar c'hanaouennoù en e vemor, ha dezhañ e tere karg ar barzh bremañ, dezhañ eo da zerc'hel bev kemend-all a c'hloar ha kemend-all a dourmant, a reas deus Abigwe kaerañ kêriadenn ar c'hanton.

Met n'eo ket deut Kodjo a-benn, betek-henn, da seveniñ ar garg uhel fiziet ennañ. Poaniet en deus, ha klasket o deus an holl anezho sikour anezhañ. Hogen abaoe m'eo marvet e dad e chom ar gerioù enket e toull e galon, ha ne zeu kan ebet diwar e vuzelloù. Ar c'hentañ deus e liguez eo Kodjo da vezañ desket lenn ha skrivañ, ha soñjet o deus ar Re Fur, ha Kouame ar sorser meur, e oa deuet sur a-walc'h ar c'houlz da vont da heul ar c'hizioù nevez, ha da skrivañ gwerz Abigwe. Dastumet zo bet argant ha profet d'ar barzh yaouank un daol skrivañ, ur bluenn hag ul levr e bajennoù gwenn, met gwenn eo chomet ar bajenn gentañ abaoe : Kodjo e-unan ne gompren ket, anavezout a ra korf ar werz-veur, met morse n'o deus Amoikon e dad, na Kouassi e dad-kozh, nag ar re all, kontet dezhañ deroù ar werz : pelec'h e krog an istor, a soñj Kodjo, pegoulz ha pelec'h e krog ? Hep respont ne c'hell ket sevel e gan na skrivañ war ar bajenn gentañ.

Tamm-ha-tamm e oa aet pelloc'h al loar gant he hent en

oabl, ne bare tamm gouloù mui dre doull an nor war wele ar paotr, hag aloubet voe al log hag he annezad didrouz gant spered ar c'houk.

Dihunet e voe antronoz vintin gant kan skiltr ar c'hilheien, ha diouzhtu e voe e spered war evezh. Mont a reas hep dale betek ar sal-dour e-kichen e logell da zibikouzañ e zaoulagad gant ur beradig eus an dour klouar dalc'het eno en ur pod pri. Pa erruas war al leurgêr e oa bodad ar furien dindan ar wezenn sakr, ha posubl e vefe bet krediñ n'o doa ket dilezet al lec'h abaoe deroù an noz. Konan, penn bras ar gêriadenn a reas, sin dezhañ da zedostaat ; kerzhout a reas Kodjo d'o c'haout, sonn ha kreñv, hag ur stou leun a zoujañs a reas d'e benn d'o saludiñ, rak lidek e oa an ampoent. Gortoz a reas, betek ma toullas Konan ar gaoz.

« *Akwaba*¹ Kodjo, eus lignez an eil chaseour, bet fiziet ennout karg ar barzh, hervez hengoun ar Bouakeed ! Abaoe m'eo tremenet da dad, Amoikon, da ved ar speredoù sakr eo chomet mut da vouezh. Roet 'z eus bet dit ur bluenn sakr gant ar sorser meur, dit da skrivañ e doare a-vremañ gwerz Abigwe, met chomet eo difiñv ar bluenn. Deroù an istor a chom kuzh, ac'h eus disklêriet deomp, hag hep deroù ne grog ket ar werz. Bodet em eus en-dro din furañ Furien Abigwe, gwellañ sorserien, beleien veur ar Vaodou, ha gward ar c'hoadoù sakr, ha pep hini en deus graet e labour. Setu hon diviz, selaou mat, rak evel-se e vo. Pa vo an heol war e ziskar e fin an endervezh, e ranki kemer an hent. Ganit e kasi ur sac'h bet prientet ganeomp, kavout a ri ennañ ar pep retañ evit an hent. Treuziñ a ri da gentañ ar c'hoad sakr dre wenojenn ar speredoù mat, evit ma taolint o evezh madelezes war da veaj hir, ha goude se, e kerzhi eeun dirazout, hep hast na dale. Bale a ranki keit ha ma vo douar dindan da dreid. Heuliañ a ri kerzh an heol, ha spi hon eus e kaso ac'hanout du-hont, lec'h ma vo diguzhet

1 *Akwaba* : “donemat” e meur a rannyezh afrikan

dirazout penn kentañ an holl werzioù. Neuze e teui en-dro da seveniñ da garg, hag e vimp-ni ouzh da c'hortoz. »

Mont a reas an ozhac'h en e sav. Tostaat a reas ouzh Kodjo, chomet sonn e keit-se, ha lakaat a reas dezhañ ur c'holier en-dro d'e c'houzoug en ur lavaret : « Prientet eo bet evidout gant hor sorserien veur an hudelloù-mañ, a warezo ac'hanout a-hed an hent. Da dremen-hent e talvezint dit, a-dreuz ar maezioù dianav hag ar c'hêriadennoù pell, ha pep sorser a zeuio war da sikour ma vez ezhomm. Kerzh bremañ da zastum da nerzhioù en da log, da brientiñ da spered ha da gorf evit ar veaj. Evel-se bezet graet ».

Hag evel-se e voe graet. Chom a reas Kodjo sioul e damsklêrijenn sin al log betek ma paras bannoù an heol a-veskell war doenn log Konan, war-du ar sav-heol. Neuze e tapas e vazh hag e sac'h, hag e kerzhas a gammedoù hir etrezek gwenojenn ar speredoù mat. Kerzhout a reas un hanter deus an noz, ha pa santas e oa aet skuizh e izili ez eas en e goazez war geot glas ha sin an dangoadoù, hag e vanas kousket betek ar mintin. Evel-se e reas penn-da-benn e hent, bale a rae dre ma oa kaset diboañ gant e zivesker, ha pa deue ar skuizhder e klaske ul lec'h didrouz da astenn e gorf. Treuziñ a reas maezioù brokus a vage anezhañ pa deue an naon, ha neuze e karge e goulourdrenn pa gave ur puñs war e hent, rak da dreuziñ e vefe ivez broioù skarnilet gant an heol, e-lec'h ma krakveve pobladoù brokusoc'h eget ar douaroù dindano. Treuziñ a reas war e hent kêrioù divent, ha sabatuet e voe gant an doare ma veve an dud enno, gant liested ar parlantoù implijet dre ar bed. Met morse ne gollas kalon, nebaon e kerzhe war-raok, kaset gant e c'hoant ha spered Amoikon, ar barzh, hag an heol a sklêrijenne e hent.

Padout a reas ar veaj, rak ne seblante bezañ fin ebet d'an douar dindan treid Kodjo, ha bep mintin en em gave an heol dirazañ en oabl, da gas anezhañ pelloc'h. Dont a reas

koulz ar glav hag an douaroù liñvet, ar pontoù torret, hag an nozvezhioù war an douar distremptet. A-wechoù e save dirazañ ur menez, hag e-pad ma poanie ouzh e grap, e kave dezhañ e vefe echu ar veaj, du-hont e laez, e-kreiz an oabl. Padal e oa douar a-dreñv ar gribenn c'hoazh, pellañ ma wele, ha Kodjo a yae pelloc'h gant e hent.

Tamm-ha-tamm e oa bet gwisket ar maezioù gant ul liv melen kras gant ar sec'hor, hag a feur ma yae ar glasvez diwarwel, e roe skeud iskis ar c'hañvaled ur stumm estren d'ar vro. Evit ar pedervet gwech edo al loar en he c'hann, abaoe m'en doa Kodjo kuitaet Abigwe, pa erruas ar c'hrennard da rouz an noz a-wel d'ur gêr vras. Evel un tangwall melen-ruz e luc'he er pellder dindan bannoù al loar ha livioù flamm ar c'huzheol. Gronnet edo ar gêr gant ur voger uhel, ha renkennadoù kañvaled gant o bleinerien en em vode dirak an dorioù. Poent 'oa klask ul lec'h evit an noz. Ne gredas ket Kodjo mont tre e kêr da heul ar gañvalerien, klask a reas repu e-harp ar voger, diouzh tu ar c'hornôg, e lec'h ma ne barfe ket bannoù berv an heol re abred diouzh ar mintin, ha menel a reas kousket, e sac'h dindan e benn.

Gant tourni ar gêr vras, beogalennoù al loened hag hopadennoù ar wazed e voe dihunet abred diouzh ar mintin. Edont o prientiñ o anevaled hag o sammoù evit loc'hañ. Sac'hadoù dour a voe karget ha sammet war chouk ar c'hañvaled, ha mont a reas Kodjo d'e dro da gargañ e goulourdrenn. « Dav 'vo dit arboellañ, rak ned i ket pell gant ken nebeud a zour, a lavaras dezhañ ur c'hañvaler yaouank. Da belec'h emhout o vont ? » « Ma anv zo Kodjo, mab Amoikon, barzh Abigwe, war an hent evit tizhout deroù gwerz ma c'henel ; pell zo e kerzhan ha mont a rankan da heul an heol, pelloc'h, keit ma vo douar dindan ma zreid. » C'hoarzhin a reas ar c'hañvaler yaouank. « Ma anv zo Samba, hag un devezh hag un nozvezh e ranki bale c'hoazh, evit tizhout da bal, sell dirazout. » Teurel

a reas Kodjo e selloù war-zu ar c'hornôg hag un eilenn e voe gwasket e galon ; ne wele dirazañ nemet erinoù traezh melen da heul erinoù traezh melen dindan an heol gor, hag evel-se betek an dremmwel pellañ. Flourañ a reas hudelloù ar sorser meur gant e zorn : « Prest on », a respontas. « Hopala, goustad Kodjo, un amzer all a ren amañ, amzer ar gouelec'h, arabat farsal gantañ. Chañs 'teus, emañ ma c'haravan o vont ur pennad war da du, kas a rimp ac'hanout betek puñs al louarn : neuze e vo dit da vont da-unan betek ma ne vo tamm douar bet mui dindan da dreid, » a lavaras Samba en ur c'hoarzhin joaus. Sellet a reas Kodjo ouzh ar gouelec'h divent ledet dirazañ, tra ma zeve dija bannoù an heol kriz e groc'hen, flourañ a reas ur wech c'hoazh an hudelloù ouzh e c'houzoug, hag e teuas da soñj dezhañ eus ar speredoù mat a ambrouge anezhañ ; asantiñ a reas neuze gant ur mousc'hoarzh ledan : « Trugarez evit da ginnig, Samba, spered Amoikon, ma zad a yelo d'az heul ».

Hag evit ar wech kentañ e voe houpet Kodjo war gein ur c'hañval, hag ar garavanenn a gemeras penn an hent. Ha dre ma yae dindan ar wrez pep hini a dave, hag a alane ingal, kellusket gant talm e galon ha kammed e loen. Kodjo a soñje en e garg, e gwerz Abigwe, a oa chomet kuzhet he deroù duhont e penn rouantelezh an traezh e kreizig-kreiz neblec'h. Hag en e greiz e kreske an hiraezh.

Pa errujont e tal puñs al louarn e harzas ar garavanenn. Koaniet e voe e sklêrijenn bannoù diwezhañ an heol ha pep hini a brientas e gorn evit an noz. « Warc'hoazh e vo ret deomp kimiadiñ, Kodjo, a lavaras Samba. Ret e vo dit tapout en hent kerkent ha ma paro gouloù an deiz, rak un devezh bale a chomo dit d'ober, da-unan. Ha dalc'h soñj mat eus da hent betek ar puñs-mañ, evit an distro. Kousk bremañ, ken warc'hoazh. » « Nozvezh vat dit Samba. » En em damolodiñ a reas Kodjo en e balenn. E spered a nijas etrezek ar volz steredennek a-us

dezhañ, ha n'anaveze nag an deroù, nag ar fin anezhi. Hag ar c'houk a gouezhas warnañ.

Dihuniñ a reas a-raok tarzha an deiz, a-vec'h ma kemenne ur skleur damvelen, a-dreñv sichenn loued al loar er gevred, e oa echu an noz. En ul lamm e voe en e sav, didrouz e pakas e sac'h, hag hep teurel sell ebet a-dreñv e gein e vould'has e hent etrezek ar c'hornôg, an heol war e lerc'h. Hastañ a reas e gammedoù, rak gouzout a rae en defe da stourm ouzh ar wrez emberr. Tamm-ha-tamm e paras sklêrijenn ar sav-heol war gogennoù traehz ar gouelec'h, ma kerzhe, kollet e kaerder an divent orañjez, ur barzh, leun e benn gant bommoù marzhus ur c'han o klask e vammenn. Ne badas ket pell hag an heol gor a sachas en e vann pep tra bev dindanañ. Met youl Kodjo a stourme ouzh ar bann, e zivesker a gase anezhañ ouzh krec'h ha war zinaoù a-hed ar menezioù aour, ha ne sante netra, ne gleve netra nemet son an tamboulinoù ha gwerz Abigwe e oa eñ, Kodjo ar barzh, o vont da ziskoachañ e eienn. Den ne oar pegeit, eurvezhioù-pad e kerzhas, a-boan ma stage ur wech an amzer e veg ouzh toull ar goulourdrenn, dallet gant ar gouloù, ar sec'hed hag ar skuizhder, dour e gorf o tiverañ puilh-puilh war e zaoulagad. Meur a wech e strebotas, met sevel a rae endro, rak an douar traehz a gase e dreid.

Ne verzhe ket zoken, e oa krog an heol da ziskenn dirazañ, ur gogenn all uheloc'h evit ar re all a stanke an dremmwel, ha Kodjo en em stlejas war bennoù e zaoulin da laez. Hag e welas ar mor, ul ledennad dour divent, ruz-tan gant an heol o kouezhañ goustadik enni.

War ar rizenn, etre an dour hag an douar, edo stumm daou vugel en o sav : mont a reas kodjo d'o c'haout : « Kodjo on, a lavaras, mab da Amoikon, ar barzh meur, ha deut on da glask deroù e werz. Ha piv oc'h ? » a c'houlennas c'hoazh, hag ar vugale a respontas : « Ni eo an deroù, ha pell hon eus da c'hortozet », ha kalon Kodjo a dridas gant ar fromm hag

ar blijadur. « Lavarit din ho anv, ha kontit din ho istor, evit ma 'z in da ganañ ho prud a-dreuz ar bed. » « Dit eo da reiñ deomp un anv, hag un istor, » a respontas ar vugale, ha Kodjo a gouezhas a venn, trec'het gant ar skuizhder.

Dihunet e voe antronoz gant flouradenn verv an heol ha safliek ar mor. Sevel a reas en e goazez. Glas teñval e oa ar mor gronnet gant an menezioù traezh orañjez. Kas a reas Kodjo e selloù pell en-dro dezhañ, e-unan e oa. Roud ebet eus ar vugale, met Kodjo ne reas van, rak kavet en doa an deroù, daou vogel ganet diwar flouradenn linkus ar mor war an draezhenn domm hag an douar dindan.

Ne zaleas ket ar barzh, boulc'hañ a reas hent an distro, ha a-hed an hent e kanas en e benn gwerz ar re diwanet diwar ar mor hag an douar, hag o doa roet d'o bugel an anv kentañ. Hag aze e oa deroù gwerz ar Bouakeed, hag an Abigweiz, ha deroù an holl bobloù, met Kodjo a oa anezhañ barzh Abigwe, ha kanañ a rafe istor e bobl.

Peder gwech all e voe al loar en he c'hann, a-raok ma tizhas Kodjo gwenojenn ar speredoù mat e koadoù sakr Abigwe. Met ne hastas ket, rak skuizh edo, ur c'houisk a reas e sioulder ar c'hoad a-raok mont d'ar gêr. Ur wech diskuizhet e kemeras e vazh hag e sac'h, hag evel-se e voe gwelet o tiflukañ war leurenn-gêr Abigwe, ma oa bodad meur ar furien, ar sorserien, ar pennoù bras hag ar veleien ouzh e c'hortoz dindan ar wezenn sakr. Ur stou a reas Kodjo d'e benn en ur dremen hebiou dezho, ha mont a reas da azezañ ouzh e daol-skrivañ dirak al levr e bajennoù gwenn. Ha neuze e kemeras e bluenn sakr hag en em lakaas da skrivañ war ar bajenn gentañ deroù gwerz Abigwe.

Moonrise Medical

Iwan ar FUR

Ha pa dintas ar pellgomzer, e tarlmmas Lena àr he c'hadoer-vrec'h. Hag hi da lazhiñ son ar skinwel ha da ziskregiñ ar bigorn tregernus a oa àr ar gredañs. Nec'hañs a savas en he c'halon rak he gwaz, Alan e anv, ne oa ket distroet d'ar gêr c'hoazh. Nav eur noz e oa èlkent, daet an tañval àr ar maezoù a-werso. D'ar c'houlz-mañ ag ar blez, e miz Genver, a soñje Lena, e veze bleñch an amzer hag e tae d'an hentoù bout risklus : dour glav 'lies, kogusennoù lатар é tibouk trumm èl ul liñsel taolet dreist ho penn, ha riell da noz gwezhavez. Ouzhpenn-se, e garr-tan ne yae ket mui en-dro e c'houlaoouenn a-raok, en tu dehoù.

Alan an hani a oa.

— N'em gort'it ket evit monet da gousket, a lâras dezhi. Chomet on d'evet ur banne get mignoned. Emañ Hoel, c'hwi 'ouia 'walc'h, hennezh a zo é labourat genin a-c'houde pemp blez, emañ dindan reiñ e zilez d'ar stal !

Ar c'homzoù-mañ ne oa ket bet Lena frealzet gete, pell ac'hanese.

D'an ampoent-se, e Pennc'hesten, ur vourc'hig nepell doc'h An Henbont, e oa Herve, mab an Aotrou Maer, éc'h evet ur banne en davarn. Da zek eur rik e voe serret an ti, èl kustum. Goude dezhañ bout lâret pemp-ha-pevar get e genseurte dirak ar rakstal he stalafioù dir kaset d'an dias, e chomas en e-unan da vutunat ur sigaretenn. Du-pod e oa an noz, espernet ma veze an nerzh-tredan get ar gumun, ha didud tro-àr-dro. Ha pa grogas ar glav da gouezhel a-boullad, e lakaas en e benn da vonet da zistav an dour edan porched frank an iliz, en tu 'rall d'ar straed. Distardiñ a reas ar botizi a lakae harp àr rodoù kaoutchoug e gadoer-ruilh, unan alu glas nevez-flamm, bet prenet getoñ er stal dafaroù ledvezegel *Moonrise Medical*, bali ar Faouedig en Oriant. Get e zaouarn gourdon e lakaas ar rodoù da dreiñ hag eñ da dreuziñ disoursi an hent.

Alan, tommaet d'e benn, a oa é tistreiñ d'ar gêr. Kas a rae e garr-tan un tammig primoc'h eget na oa fur, c'hoant dezhañ d'ober ur c'hrenn d'an diwezhat a oa getoñ.

Achuet e zevezh labour, hag e sizhunvezh labour àr un dro, e oa aet da reiñ un taol dorn d'ar gevredigezh *Pretioù a-galon* èl pep Gwener da noz. Ha pa oa poent kuitaat, en doa Hoel, ur c'henlabourer, distouvet ur voutailh gwin roz evit lidiñ e gimiad d'ar Vietnam. Du-hont e oa kaset evit degas dafar-skol d'ur gêriadenn bennak hag e soñj en doa graet da chom eno ur prantad amzer evit gober ur gwel d'ar vro, koulz ha gober. Aet e oant goude-se da ranndi Hoel, evit lâret kaer un herradig c'hoazh. Ur voutailhad whisky a oa bet distouvet, unan flour he blaz taouarc'h, ul "lip-e-veg" anezhi. Hag evit achuiñ, pep a dasad kafe pebret-mat get ul lomm lagout. Bourrapl e oa bet gete ken e oa chomet Alan d'ober ar "paouez-gouloù", an hani diwezhañ é kuitaat ti Hoel. Gwiv èl ur c'hant tachoù, aes eo kompren, e krapas en ur c'hwitellat un ton mil-brudet en e garr-tan renket mat a-hed d'ar riblenn-straed. Klevet a reas

klec'hier Iliz Sant-Loeiz é seniñ dek eur : « 'Benn 'n hanter-eur e vin er gêr, » a lâras doc'htoñ e-unan. Chom a rae get Lena, e vaouez, e parrez Lovedan, hanter hent etre he lec'h-labour e Pondi hag e hani en Orient.

Bout ma oa ur blenier ampart ha partapl anezhañ, panevet un dornad poentoù bet lamet ag e “vad-da-gas-karr”, e oa diaes dezhañ lakaat e garr-tan da heuliiñ rik-ha-rik an hent skosellek ha kammigellek hag a dreuze Koad Tremelin trema Pennc'hesten. Bregoniat a rae Alan diàr-goust ar vreïn-se a lutig na daole mui tamm sklaerder erbet doc'h ar riblenn-hent. A-wezhadoù e tae dezhañ plantiñ rodoù dehoù e garr-tan 'barzh douar blot ar wrimenn. Mezv ne oa ket an den èlkent, sanson ne lâran ket. Divarc'het getoñ e zaoulagad e rae e seizh gwellañ da zerc'hel e oto àr an hent, hed-ha-hed d'an heuliad kammdroiennoù na oa ket a dermen dezhe. Trugarez Doue n'en doa kavet karr erbet é tonet paravis dezhañ beta neuze. Aesoc'h e vehe an hent àr-lerc'h bourc'h Pennc'hesten. Gwashañ tra, glav a oa é kouezhel a-skudellad bremañ !

En un taol e tarzhas un trouz braouac'hus, ken trumm èl un taol gurun, kreñv ha boud anezhañ àr un dro. Ur c'hren spontus-abominapl a grogas er rod-stur ken e toujas Alan monet er fozell èl ur c'hozh biniaouer. Dre vurzhud e chomas mestr àr e garr neoazh. Kaer eo goût : un dra bennak ponner-bras en doa stoket doc'htoñ ! Ur loen bennak, ki pe yourc'h hag a oa stank anezhe 'barzh Koad Tremelin, pe unan ag ar melloù moc'h-gouez a veze é c'halipat a-vandennad dre bep div wezh. Falldegouezhoù seurt-se e c'hoarveze gwezh-dre-wezh, èl m'en diskoueze ar brezilhajoù gwer a veze gwelet lec'h-mañ-lec'h àr vord an hent.

— Mallac'htoui ! Stronk a lon ! a hujatas Alan.

Siwazh dezhañ, ne oa ket a chom a-sav rak d'an hent bout é korntroienniñ diarsav. Ne gase an oto trouz dic'hortoz erbet, neuze, a soñjas, ne oa ket bras ar gwalloù moarvat. Kavout

a reas nebeudik àr-lerc'h ur c'hroashent ledan a-walc'h evit chom a-sav. Diskenn a reas ; an dro a reas d'e garr-tan, é klask an drailhoù. Divec'het e voe buan é welet ne oa ket fondet-bras ar c'hef : ur bluskennadig a bentur gwenn a oa aet kuit ; mod arall, ar pok doc'h ar c'hef ne oa ket brasoc'h eget un ui yar, met bruzhonet e oa bet da vat gwerenn ar c'houlaouenn – un taol chañs, an hani ha ne yae ket en-dro a-gent. « Bihannik tra ! » a soñjas. Dinec'het e spered e krapas e-barzh e oto en-dro hag hatoup d'ar gêr.

Noz-dall e oa e-barzh an ti ha pa zegouezhas. Aet e oa e wreg Lena da gousket hemp gortoz. Antronoz e vehe dav dezhi sevel koulz vintin, e-raok tarzh an deiz, daousto ma vehe ur Sadorn. Kontaouerez e oa, àr he stal e Pondi ha labour doc'h sour a oa àr he chouk e penn kentañ ar blez, get kloziñ ar c'hontoù. Un tammig trouz a gasas Alan é vonet tre 'ba 'n ti, en ur strebaotiñ ha stokiñ doc'h ur glustr bennak – n'en doa ket lakaet ar gouloù àr elum get aon na zihunahe. Chourikal a reas ivez dor ar gambr èl dorikell un armener-goad kozh, ha p'he digoras gorrek. Met, gres da Zoue, e Kêrhun-Ihuelañ e oa chomet Lena. En em siliñ a reas Alan doc'h he c'hostez dindan al liñselioù tomm, ken skañv ha ken didrouz hag ur bluenn. A-vec'h ma tilaoskas e zous un huanadig, àr un dro treiñ àr he c'hostez.

Antronoz vintin e chomas Alan d'ober teil er gwele ha pa ziblouzas Lena. Lonkiñ a reas he zasad kafe hag he boued damezell, biskot ha krakot get amonenn vijil, kuit dezhi a goll he zro-linenn voan. Goude dezhi bout graet ur c'hempenn d'he c'horf dindan an dour-strimp ha ledet ur barrad liv àr he dremm e tigêras didrouz. A-benn-kaer e taas dezhi gwelet e oa bet torret ar werenn-c'houloù àr zieraog oto he gwaz hag a oa renket a-gosteziad d'he hani.

An hent a Lovedan da Bondi ne vez ket start koulz vintin d'al 'liesañ : gloev e vez ar c'hirri-samm kenevit, dre bep div wezh,

un dastumer laezh bennak éc'h ober e droiad. Met kailharek e oa an amzer hiriv. Lena, e bourc'h Maelrann, a daolas, dre voaz, ur sell prim doc'h skritell-vrud ar c'hazetennoù pamdeziek peget doc'h fenestr ar stal boued ha butun, da ouiet penn, en un taol lagad, d'an doereioù a-bouez, sañset. Hiriv e oa treut ar peuriñ : an eil doere a-zivout ar c'hrogad mell-droad da zonet evit pare An Oriant, egile diàr-benn marv euzhus un den ampechet. N'he doa ket bet oar da lenn anv ar skipailh a oa dele dezhi c'hoari enep d'ar Verluzed¹.

Da eizh eur hanter e tegouezhas Lena d'he burev. Pemp munutenn bennak àr he lerc'h, e arruas he sekretourez. Troioù dek eur hanter, damachivet geti un daolennad *Excel* luziet, e tisternas ag hec'h urzhiaerig hag e yas betek ar mekanik kafe. Aze e oa he sekretourez doc'h he gortoz. Hag o-div ha kas d'an dias pep a werennad kani du àr un dro lâret kaer a-zivout disterajoù an deiz : an amzer c'hlas na oa disoc'h erbet dezhi, ar sekretourez a oa klañv he merc'h get ar vrec'h-nij ha ret dezhi monet d'ar skol èlkent, ar gwallzarvoud bet degouezhet an neizhour e Pennc'hesten. Met ne oa ket aet ar flap gete a-ziàr ar c'hrogad mell-droad arvarus a vehe d'an noz-se e park Ar Vouster en Oriant.

Ne oa ket Lena forzh aketus doc'h barboterezh he sekretourez, e gwirionez, chomet ma oa he spered stag doc'h skoulmoù an daolenn *Excel* a oa é sevel. Met hec'h evezh a voe sachet memestra ha pa zaas dezhi klevet doare ag ur gwallzarvoud braouac'hus e Pennc'hesten, ur vourc'hig a dremene Lena drezi seul gwezh ma yae a Lovedan d'An Oriant. An neizhour, troioù dek eur da noz, un den ampechet, hag eñ azezet àr e gadoer-ruilh, a oa bet flastret-mik èl un avalaouer, àr an hent e-kreiz ar vourc'h. Karr an Ankoù ne oa ket chomet e douchour da glevet e begement.

— Nag un druez alken ! a estlammas Lena.

1 Merluzed : lesanv mell-droaderion An Oriant

— Ya, ur vezh eo ! a ouzhpennas ar sekretourez.

Hag aet an div blac'h da labourat arre.

Lena, ha pa zistroas d'ar gêr da greisteiz, a sellas spisoc'h doc'h skritelloù-brud an div gazetenn bemdeziek, bihan a gemm etreze evit lâret. Gouiet a reas un draig ouzhpenn : mab d'an Aotrou Maer e oa an hani bet lazhet e Pennc'hesten. Hemp gout dezhi, ur skeudenn a savas en he soñj, hani karr-tan he gwaz e c'houlaouenn fondet. Ha pa zegouezhas er gêr, e oa chomet oto Alan en he lec'h. Kentañ tra a welas, a voe ar pok en he fenn a-raok.

Dre ma oa an daou bried àr-greiz o merenn, e klaskas Lena gouiet penn d'ar pok-se. Displegiñ a reas Alan ar stokadenn e berr gerioù dezhi.

— Dister eo ar freuz, dre chañs, a lâras.

Hag un eilenn goude-se, en ur farsal :

— E gwirionez ne 'm eus soñj vat ken. Un toulladig em boa lakaet en Oriant get ar vignoned !

Lena a zaas c'hoant dezhi klevet muioc'h ha gouiet pelloc'h. Un c'hoant diharz-kaer, èl debron pa vez flemmet un den get un c'hwibedenn. Hag hi ha goulenn getoñ pa oant get o dibenn-pred :

— Ha klevet 'peus doare d'ar gwallzarvoud a zo c'hoarvezet dec'h da noz 'ba Pennc'hesten ?

Hag Alan ha respont :

— Pas, petra 'zo c'hoarvezet enta ?

Daousto dezhi, ur santad diskonfort a oa doc'h en em siliñ en he c'halon. D'anderv e selaouas get evezh an doare er skingomz evit gouiet hiroc'h : Herve, ur paotr seizet e zivhar da heul ul lamm askell-nij, a oa é treuziñ ar straed etre tavarn Pennc'hesten hag an iliz, ha p'en doa dibouket a-herr ur c'harr-tan hag en doa gwintet e gadoer-ruilh en aer ag an amzer èl ur volotenn vell-droad. Lazhet e oa bet ar paourkaezh paotr àr an tach, en ur vonet da flastriñ àr an douar èl ur c'hozh aval

fouest e dilost an hañv. Un dek munut bennak goude-se e oa degouezhet ar bompizion, hag an archerion ivez un herradig diwezhatoc'h. Gouez d'ar c'hazetenour entanet e oa euzhus da welet àr an douar du, ar pikol pakad bouzilh triliv, mesket ennañ tammoù alu glas, eskern gwenn, kig gwadek ruz ha rac'h, bet strinket betek porched gotek-flamm an iliz, en tu 'rall d'an hent ! Klask bras a oa bremañ àr-lerc'h ar blenier kablus. Hag ar prokolor-meur, aterset get ar c'hazetenour, d'ouzhpeniñ ne vehe truez erbet doc'h muntre mab an Aotrou Maer...

Lena, a-getec'h ma tremenas an anderviad, a greskas an diskonfort en he fenn ken na droas da zouetañs.

— Lanig, degasit soñj din, e-men emañ c'hoarvezet ho stokadenn, dec'h da noz ?

— Just èl 'm eus lâret deoc'h da greisteiz, a respontas Alan get un ton hegaset. Nend on ket evit lâret deoc'h al lec'h resis : 'koste Pennc'hesten e oa ; mechal ha ne oa ket àr an hent a ya d'ar vourc'h, e Koad Tremelin.

Èl ma klaske Lena pennek da ouiet ouzhpenn, e respontas rust :

— 'M eus ket soñj ken. Diskennet em boa meur a dasad en Oriant a-gent !

Hag ur soñjenn da redek plaen en hec'h empenn, ken pistrius ha binim : hag Alan an hani eo a oa kiriek d'ar gwallzarvoud e Pennc'hesten ?

Meur a wezh e atersas he gwaz arre. Ken ma taas hennañ da vout skuizh geti :

— Lenaig, 'soñjit ket an diaoul eo me an hani en deus flastret an den ampechet ?

— Nann, èl-rezon, Lanig karet, met un taol-degouezh ouzhpenn strafuilhus eo alken : petra 'soñjehe d'ur jañdarm, bout ma vehe ganet d'ar Sadorn da noz, é welet ho karr-tan fondet a-nevez, ha pa zahe dezhañ gouiet ec'h oc'h tremenet dre Bennc'hesten 'gozig àr un dro get ar gwall-zarvoud ? Ha

pa yahe ha gouiet ouzhpenn ho poa lakaet un toullad get ho mignoned a-gent ... hag e oa born ho karr-tan !

Alan a gouskas èl ur roc'h e-pad an noz etre ar Sadorn hag ar Sul. Lena 'at ne za ket ar c'housked dezhi a-gentizh-kaer.

Kent monet da gousket he doa klevet an doare diwezhañ. Testoù 'zo a lâre o doa gwelet en noz ur wetur he liv gwenn é treuziñ bourc'h Pennc'hesten, d'an eur rik ma oa c'hoarvezet ar gwallzarvoud. Doc'h klevet, e oa an archerion àr dresad ar c'harr-tan gwenn-se èl chas àr-lerc'h jiber. « Liv oto Alan, » a soñjas Lena...

Dre bep div wezh e tihouske, he c'halon é tosal blaouac'h hag ar c'hwez é tinaou a-zoc'h he zal. Ur barrad amzer en doa savet er-maez, e-kreiz an noz ; klevet a rae an avel é hudal en toull siminal èl ur bleiz. « Lakaomp emañ kiriek Alan, a lâre outi hec'h-unan, ha dle a zo dezhañ en em zisklêriiñ d'an eontred ? Petramant monet d'en disklêriiñ ? Spontusat un distruj evit hor buhez priedoù. Kaset e vo d'an toull-bac'h, ar vezh é kouezhel àrnomp hon daou. » Kement-se en doa kaset fourdouilh en he fenn ken e vage soñjoù treuz ha diroll, na oa ket evit bout mestrez arnezhe. Ne gavas disoc'h erbet d'hec'h anken betek ma souras ar c'housked àrnezhi.

Diwezhat e tihunas Lena antronoz, diskuizhet-mat anezhi ur seurt. Pariñ a rae an heol, dousigoù, skarzhet ma oa bet ar c'hogus get ar fourradoù avel e-pad an noz. Hag aet da get he soñjoù du. Diarvar e oa bremañ dezhi ne oa liamm erbet etre gwallzarvoud Pennc'hesten hag Alan. Kendegouezh ha netra ken, èl ma lâre-eñ. Aet e oa he skiant vat d'an treuz an deiz kent, a soñje-hi, hernet ma oa goude ur sizhuniad labour kalet mar deus.

Fed ag Alan, goude un nozvezh c'hwek, e krogas mat ar sulvezh evitañ ivez. Er penn kentañ ahoel. A-drugarez da Zoue n'he doa ket Lena eñ atahinet arre get ar gwallzarvoud milliget.

Met, a-getec'h ma troas splotenn an horolaj, e krogas d'ober soñjoù. Iskis e kave getoñ n'he doa Lena sanet hiriv na grik na mik a-ziàr e stokadenn. En gortoz e oa ag ur goulenn bennak, èl an deiz kent. Bremañ, a-gaoz ma tave just a-walc'h, e save douetañs ennañ. Ne oa ket surig-sur ken e oa c'hoarvezet ar stok é Koad Tremelin, èl m'en doa lâret. Bourc'h Bennc'hesten a oa korntroiellek he straed pennañ ivez. Ha pa glaske en e eñvor, e chome amresis an distro d'ar gêr, èl ar soñj paouez-dibaouez ag un hunvre.

Diharak e voe e gousked etre ar Sul hag ar Lun. Treiñ ha distreiñ a rae en e wele, daousto da luskellerezh kuñv e vaouez e-taltañ, é tiroc'hal ingal ha peoc'hus. Da bep eil tro e save goulennoù Lena àr c'horre e empenn èl spoum àr lein un houlenn, ha ne gave respont reizh erbet dezhe. Get a rae taskagnat e velfetioù èl ur vuoc'h àr he bern plouz, e savas a-nebeudigoù ur goulenn foll en e benn : hag eñ an hani eo en doa flastret ar paourkaezh den ampechet ? Hag e taas dezhañ ar respont d'e c'houlenn : ne oa ket dibosupl e vehe ! Ar wirionez a oa get Lena, hag a oa seblant geti teurel ar garez àrnezhañ. Ouzhpenn ur wezh e savas a-ziàr e wele, disec'het e gorzailhenn getoñ, da evet ur banne dour er gegin. Tomm e oa dezhañ, mouest e oa e groc'hen èl goude ur c'hroga sport. Bec'h ma oa é kousket en-dro, e soure an anken didruez àrnezhañ, trefouret ma oa e spered. Ken ha ken ma taas soñj dezhañ ag an amezeion neuze : sur 'walc'h e vehe bet merzet gete ar vloñsadenn nevez-graet d'e garr-tan gwenn. Unanigoù a rahe al liamm get gwallzarvoud Pennc'hesten. 'Gozik sur e vehe unan anezhe é kas doare d'an eontred. Alan, hag eñ kousk-digousk, ne oa ket evit en em zibab, betek ma souras ar c'housked àrnezhañ alafin.

Ha pa zihunas, hag eñ skuizh-divi rak d'ar berrgousked, e oa graet e soñj getoñ. Daet e oa dezhañ ar gredenn sonn e oa penn-kaoz d'ar gwallzarvoud e Pennc'hesten. Getoñ e

oa bet lazhet mab ampechet an Aotrou Maer, hep mar erbet. Emberr e tahe an archerion da lakaat o c'hrabanoù àr e souk moarvat. Gwell e oa dezhañ monet a-youl vat d'an archerdi. Siwazh, n'en doa ket bet oar da zisplegiñ kement-se da Lena e-raok dezhi monet kuit da labourat da Bondi. Met diaviz e vehe dezhañ chom da c'hortoz he distro ; gwashañ tra a vehe bout serret get an eontred e porzh an ti, dirak he daoulagad dispourbellet.

Ul lizherig melkonius ha karantezus a skrivas dezhi. El lakaat a reas en e sav doc'h ur werenn àr greiz an daol, evit sachiñ hec'h evezh. Ne oa ket ken a denn ar-dreñv.

E-keit-se e oa Lena en he c'harr-tan, nompas àr an hent da Bondi evit monet da labourat met àr an hent kamdroiennek a-dreuz Koad Tremelin. Meizet he doa an neizhour penaos he gwaz a oa bet trubuilhet get he goulennoù stank a-zivout ar stok doc'h e garr-tan. Er c'hlevet he doa a-tro an noz é fichfichal àr o gwalc'hed. Diaesaat a rae get he gwaz ken a rae. Hi 'at a soñje start bremañ n'en doa Alan netra da welet get ar gwallzarvoud mantrus e Pennc'hesten. Ur c'hendegouezh e oa ha netra ken. Ha graet he soñj neuze da vonet da glask an tachad lec'h en doa stoket ul loen doc'h karr he gwaz, bout ma oa diresis al lec'h getoñ. Moarvat e chome brezhilhajoù gwer a-strew àr an douar.

É ruilhal e oa Lena àr he goarigoù, war un dro sellout pervezh doc'h ar wrimenn, a-hed an hent. En un taol, e spurmantas, e-kreizig-kreiz ur gammdroienn strizh, dre ma oa é tremen diàr pont Gwazh an Ti-Mat, da lâret eo ur c'hilometr bennak e-raok Bourc'h Bennc'hesten, ur strewad gwerajoù brezhilhet, lugernus èl tapennoù glizh àr ar geot. « Daet eo genin ! » a estlammas, distanet he spered da vat.

E Languidig, dirak dor dir morailhet an archerdi, e oa Alan,

beunek, morlivet e zremm, pleget e souk getoñ, é trapikellat truek e-tal e garr-tan bloñset. Kreisteiz 'met pemp e oa, aet e oa an eontred da vouetat o c'hof. Ur skritellig peget doc'h an nor a ginnige d'an den seniñ ur c'hloc'hig kenkaz e vehe mallus an traoù getoñ.

Alan, chomet etre an daou e-pad ur prantadig amzer, a oa dindan poueziñ àr afell ar c'hloc'hig, ha pa zaas dezhañ gwelet karr-tan e vaouez é tiboukiñ àr ar parkva bihan. Hag hi er-maez d'an daoulamm, lizherig he fried geti en he dorn, ha fardiñ àr e arbenn, en ur huchal ha diroufal :

— Na sonit ket, Lanig, 'dalv ket 'r boan !

Kontiñ a reas dezhañ he doa kavet tachad milliget e stokadenn, e Koad Tremelin.

— N'ho peus netra da welout get gwallzarvoud Penn-c'hesten ! Daomp d'ar gêr !

Distreiñ a reas Alan d'e garr-tan, pennveudet anezhañ ha koñfortet àr un dro. Evit tizhout an nor, doc'h tu ar blenier, e reas an dro d'an oto. Ha pa dremenar dirak he lagad born, e taas dezhañ spurmantiñ un dra bennak dianav, gennet etre ar c'hef hag an distoker.

Eñ aet ha tostaet da ouiet penn d'an houstouilh-se. Diskregiñ a reas un tamm korzenn alu glas, ur pemp santimetr a hirder dezhi ha kollet dezhi he stumm orin. Ur pegsun bihan a chome àr ur penn hag a oa tu lenn àrnezhañ ar gerioù-mañ : *MOONRISE MEDICAL™ – Wheelchairs²*.

Ur sell rous disfiziur a daolas Alan tro-dro dezhañ. E korn ar parkva e save ur pikol pod-lastez plastek a dizhas buan. Sevel a reas ar golo du anezhañ, teurel a reas an tamm korzenn d'an dan hag eñ kuit.

2 *Wheelchairs* : kadorioù-ruilh, e saozneg

Ar bromesa

Lan TANGI

Lakaat ur geuneudenn er fornigell da voueta an tan morgousket ha damzigeriñ an nor da reiñ tro da Votoù Gwenn, graet gantañ e nozvezh logota, da vont er-maez. Un afer vat en doa graet p'en doa prenet homañ, unan eil dorn marteze met bet graet e broioù an hanternoz e-lec'h ma oar an dud petra eo ar goañvezhioù hir. Trawalc'h e oa fornian un etev koad derv a-raok mont da gousket evit ma padfe a-hed an noz. Gant an uhel a oa priz ar gordenn bremañ ha gant ar reuzeudik e oa e leve. Pell zo bremañ ne droc'he ket keuneud ken, taget ma oa gant ar remm, roet en doa e dreujerez d'un niz. A-wechoù e ranke faoutañ ur chouch re vras memestra, poan a rae dezhañ met d'ober e oa evit derc'hel da vont, sonn en e gorf. Hag eñ da sankañ gennoù a-daolioù horzh, da skeiñ a-dro-vrec'h betek ma kroge e galon da zañsal ar plin ha degas soñj dezhañ e oa o vont war e 86 vloaz.

Lakaat a reas an traoù war an daol, bara, amann, kaotigell mouar graet gantañ e miz Eost, zoken ma ne oa ket sot gant

an traoù lipous. Ar pezh a blij e dezhañ a oa debriñ traoù bet fardet gantañ, dastumet war ar maez e-giz en doa desket ober gant e dud-kozh. Legumaj ar jardrin, ha tout ar pezh a veze kavet nepell eus an ti, avaloù, lus, kraoñ-kelvez. Aet e oa an diskaramzer hebiou bremañ, kistin ha togoù-touseg gantañ. Yenoc'h e oa d'ar mintin, eus ar biz e c'hwezhe un avel but ouzh tal an ti.

Mintin abred mare plijusañ an devezh evitañ a-viskoazh met bremañ e save bemdez gant an deiz. Mont er-maez da gerc'hat ar gazetenn en duellenn blastik ha boued war an daol. E louzoù, kachedoù disheñvel o liv, e-kichen e volenn, ar greg tredan o kanañ, ar radio war elum. Plijout a rae dezhañ klevet tud o kaozeal met ne rae ket kalz a van eus ar pezh a lavarent. Ne veze ket e soñjoù gant ar pezh a c'hoarveze er bed rak n'en doa ket perzh ken en e jeu. Levez a oa ennañ bep mintin koulskoude, bev atav hag en e frankiz, ar gwir gantañ d'ober ar pezh a gare. Goude an dijuniñ e kroge an traoù da vezañ startoc'h pa glasse goût petra ober gant e zevezh ur wech damlennet ar gazetenn. Abaoe un nebeud sizhunioù e kave diaes mont da bourmen war gwenodennoù en-dro d'an ti. Pignat d'ar menez a oa re denn, aesoc'h e oa chom war an hent met ne oa ket koulz. Gant ar mizioù du o tont ne grede ket mont er-maez dindan an amzer. Pa vez an avel en e viz eo evit ur pennad.

N'ez ae ket gwall bell gant e oto kennebeut. Gant an amezeg ez aent o-daou ur wech ar sizhun d'An Uhelgoad da bremañ boued. Mont da welet e vignoned a oa en trowardroioù ne rae ket alies. Kavout a rae gwelloc'h pa zeuent betek e doull. Neuze e veze lipet ur banne asambles ha kontet kaoz. Gwechall e oa bet komzoù taer ha tabutoù hir, bremañ ez aent goustad gant o c'haoz, ar pezh a c'hoarveze er vro, er barrez, ha mat pell zo.

Degas a raent levrioù ganto a-wechoù ha mont a raent d'ar gêr gant e re. Atav en doa bourret lenn ha kas a rae un tamm mat eus e amzer evel-se. Lennet en doa tout ar pezh a soñje dezhañ a oa lennabl e levraoueg ar bourk. Ne oa ket figus war kalz tra panevet al levrioù marteze, ne oa ket den da lenn forzh petra evit abuziñ e amzer. Mont a rae ur wech ar mare betek Montroulez, d'ober tro al levrديو، bras ha bihan, ha distreiñ gant ur sac'had leun a draoù.

Un dommadenn e-tal an tan, ul levr war e zaoulin a rafe bremañ da c'hortoz lein ha gwelet e vefe goude. N'en doa ket c'hoant da chom da luduiñ en e gador-vrec'h a-hed an deiz, diouzh an noz ec'h adkavfe anezhi. Mont er-maez gant ar c'harr a vefe brav, betek ar mor marteze ar pezh ne rae ket alies ken. Bez e c'hellfe pellgomz da Varijanig, hec'h-unan e oa-hi ivez hag e plije dezhi mont da bourmen war an aod, a-dra-sur e vefe laouen da vont gantañ ma pellgomzfe abred a-walc'h rak poan he doa d'ober he soñj war ar prim. Dont a rafe a-benn da gendrec'hiñ anezhi en ur ginnig mont da evañ ur banne tomm war-lerc'h ar valeadenn en un davarn war vord ar mor a veze c'hoazh digoret d'ar mare-mañ. Kostez An Treizh pe Terenez ha mont marteze betek ti ur saver-istr evit distreiñ gant pep a zousennad. Ar pezh a oa ganti memestra eo e oa ur sapre flaperez ha buan e skuizhe ouzh he fistilh dibaouez. Hiziv emichañs e vefe kaset he c'homzoù er seizh avel.

Atav e oa bet en e aes e kompagnunezh ar merc'hed. Plijout a rae dezho ivez, un tamm mat anezho a oa bet o tommañ e wele betek ma oa erru war an oad zoken, lod a oa chomet ur pennadig, lod all un nebeud bloavezhioù. Hini ebet na oa chomet gantañ. Ne ouie ket hag-eñ e vefe bet gwelloc'h koshaat gant ur vaouez en e gichen pe chom en e-unan. Aet e oa ar c'hoant digantañ abaoe pell zo bremañ hag e kave gras

'benn ar fin. N'en doa ket ezhomm ken da vont da chaseal merc'hed e-giz en doa bet graet pa zeue debron dezhañ. Kalz eeunoc'h e oa ar vuhez. O vont da heul beg o lost e vez kaset ar baotred e trubuilhoù bras.

Laouen e oa gant e vuhez sioulik, ne veze ket enoeet alies, evelseik ez ae gant e yec'hed ha n'en doa ket re a boan a-drugarez d'al louzoù. Ne veze ket alies e soñjoù gant ar marv o tostaat, goût a ouie n'ez afe ket gwall bell ken met e-mod-se e oa, ne oa bet morse techet d'ober biloù evit traoù na oa netra d'ober evit mirout outo da c'hoarvezout.

Gortoz a rafe un tammig a-raok gervel Marijanig hag ober ul lennadenn e-giz m'en doa soñjet da zigenañ. Bremañ pa ouie petra a oa da zont goude lein e oa da vezañ plijusoc'h c'hoazh ar prantad lenn. O paouez mont en e aes, al levr en e zaouarn, e oa pa gredas bezañ klevet unan o stekiñ ouzh an nor. Selaou a reas pishoc'h ha klevout, fraezh ar wech-mañ, taolioù mennet o c'houlenn an digor. Sevel a reas neuze, dipitet un tamm da vezañ direñket met gant ar c'hoant da c'hoût piv a grede dont betek an ti, ken abred diouzh ar mintin.

A-dreñv an nor e oa un den ratous, en oadoù dezhañ, o sellout, dic'hoarzh outañ. Ur penn en doa soñj bezañ gwelet met ne ouie ket pelec'h na pedavare. Tresoù anavezet, bet graet peñse ganto e strad an oad. Rouez e vlev hirik, mourroù strizh dezhañ ha gwisket gant ur chupenn lêr en doa laeret, war a seblant, digant e vab-bihan.

— Mont a ra, Lom ?

Hag e-giz ma chome egile dilavar :

— N'anavezet ket ac'hanon ken ?

Eo ! Diouzhtu p'en doa klevet e vouezh e oa deuet dezhañ, an ton reut ha youlek : Lukaz Genver.

N'en doa ket gwelet anezhañ abaoe...

— Abaoe pell, ya. Bloavezhioù, a lavaras egile.

Hennezh a oa ur sapre stourmer, e-pad ur reuziad e oant bet tost o-daou. Dont a rae ingal da welet anezhañ poent 'oa bet, ezel e oa eus strolladoù kuzh o doa dibabet ar feulster evit talañ ouzh ar gwask.

Hemañ a oa krog da gontañ dezhañ un tamm mat eus e daolioù kaer, penaos ha pelec'h en doa plantet bombezennoù. N'en doa ket c'hoant Lom da c'houzout re, ne oa ket unan da vont d'an toull evit bloavezhioù pe lakaat e vuhez hag hini ar re all en arvar. O tuta e oa an hini all, ha kontañ traoù a oa e zoare da lakaat Lom e-barzh ar jeu.

Goude ur pennad e paouezas trumm da zont n'en doe keloù ebet digant Lukaz ken. Dispartiet en doa graet an den digant e wreg, gwerzhed e oa bet o zi hag aet e oa da glask e chañs pelloc'h.

Tost 40 vloaz zo n'en doa ket gwelet anezhañ hag alvaonet-mik eo e selle outañ..

— Kavet em eus ar c'hant, a lavaras Lukaz goude ur pennad.

— Petra ?

— Ar c'hant den, kavet em eus anezho. Ne 'peus ket ankouaet ?

— 'M eus ket, 'm eus ket... Hir eo bet memestra.

— Hir, sur ya, ar pezh a gont eo bezañ deuet a-benn.

— Ya, marteze.

— Marteze ?

Ken reut e oa an den atav, ne dalveze ket ar boan klask tabutal gantañ e-giz en doa bet graet gwechall.

— Deus b'an ti, a lavaras Lom, n'eo ket gwall domm.

— Ne c'hellan ket. Tud 'm eus da welet c'hoazh. Dal, evidout.

Astenn a reas ur golo-lizher dezhañ.

— Pep tra zo displeget e-barzh. Ale, keno. A-benn nebeut. Hag eñ treiñ kein ha mont.

Serriñ a reas Lom an nor ha kregiñ da c'hoarzhin, kaset gant ur barrad diroll, berr e alan warnañ, e gorf o krenañ kement ma rankas kemer harp ouzh an nor evit tennañ e alan.

Deuet e oa dezhañ en un taol o welet an den bihan, difoupet a-greiz-tout, ken sirius atav, o randoniñ gant e sorc'henn gozh, chomet hep gwelet an amzer o vont hebiou.

Trec'h war ar barrad ez eas goustadik betek e gador-vrec'h e-kichen ar fornigell ha kouezhañ e-barzh. Alanat don a reas ha lavaret a vouezh uhel, o varmouziñ an den : « Kavet em eus ar c'hant, » a-raok bezañ kaset adarre gant ur c'hoarzh dibaouez met didrouz ar wech-mañ a badas pell memestra hag a lezas anezhañ gant ur pistig en e gostez ha poan e kigennoù e gof hag e vruched.

Lukaz Genver ! Pebezh istrogell ! Un den n'en doa ket gwelet abaoe mil bell zo dont ken dibalamour ha tra ha kinnig dezhañ mont gant un dra bet kroget ouzhpenn 40 vloaz e-giz pa vije bet an deiz a-raok.

Dont a rae dezhañ an deiz-se pa oa deuet d'e welet, un devezh e-giz hiziv e oa, en diskaramzer, ha penaos en doa kinniget e vennozh. O raktres droch, setu ar pezh en doa soñjet diouzhtu ha lavaret dezhañ krak-ha-berr. Ur sorc'henn romantel, krennarded o c'hoari Pask 1916. Egile a zalc'he peg gant e zisplegadenn dindan ar goap. Ha tamm-ha-tamm ez ae da wir e penn Lom.

— Ret eo kavout 100 den, a lavare Lukaz. Pa vo kant den, ne c'hellint ober netra.

Evel-just ne oa ket diriskl, armoù a vefe en o daouarn met ne vefe ket graet ganto kazi sur, nemet ma krogfe an tu all da

dennañ. Ne vefe lazhet den, ur sapre taol brud a vefe, treiñ a rafe ar boblañs morgousket a-du gant e vibien. Lod a rankfe mont d'an toull e-pad ur pennad a-dra-sur met petra 'oa un nebeud bloavezhioù toull-bac'h e-keñver ar gounid.

Hent hir an dieubidigezh a vefe digoret evit ur wech.

— Ma ne vez ket graet un taol evel-se ne vo ket eus ar vro ken a-benn nebeut. Ma soñj dit e vo savetaet ar yezh en ur vont da zastum kanaouennoù diwar muzelloù kozhidi kabac'h pe da sevel festoù-noz ma vez rastellet ul lur dre zen evit ar skolioù brezhoneg, mat-tre. Kendalc'h da abuziñ da amzer, e-mod-se 'po ar chañs da welet da vro o vervel a-raok ma 'z afes-te d'ar bed all gant ur goustiañs dinamm.

A-hed an endervezh e oant chomet da dabutal, o riñsañ boutailhadoù gwin skav en doa fardet Lom an hañv-se, un died hud a oa bet o c'hoiñ e-pad mizioù, un dourenn velen hag a strinke kaer eus ar voutailh. Gwerennadoù klogorennoù o skeiñ d'ar pennoù. Gwin sko da vat.

Abalamour d'ar boeson pe d'e arguzennoù, kit da c'hoût, en doa pleget tamm-ha-tamm.

— Un tamm mat a dud o deus lâret ya dija, tud brudet en o zouez, pennoù bras, kanerien, klaskerien, skolveuridi, skrivagnerien.

Ne oant ket o vont da dennañ warno, na da lakaat anezho en toull evit pell, dibosubl e vefe.

— Bet em eus bet goulennet digant tud ha n'int ket stourmerien entanet, pell a-se ! a gendalc'he an dispac'her. Tud dedennet gant ar sevenadur, tra ken, ha prest e oant da vont diouzhtu hep ober ur bern ardoù egisdout. Un enor a oa dezho. Ma ne zeuez ket-te, ne welan ket piv all a c'hellfe dont.

Ha mel a loiadoù ha pour ha trichin.

Asantet en doa a-benn ar fin da vezañ unan eus ar c'hant-se.

— Diwall, a lavaras egile, ma lavarez ya bremañ ne c'hellez ket terriñ da c'her.

— Evel-just.

— E-mod-all ne c'hellfemp ket kas an traoù da benn. Sklaer eo ?

Bremañ pa wele e oa aet an tu gounid gantañ e c'helle Genver c'hoari an den ne boueze ket re, a leze an dud ober o soñj o-unan.

— Mat eo, mat eo, rez ket bil, eno e vin d'an deiz merket.

Goût a ouie a-walc'h ne gemere ket ur riskl bras, kendrec'het ma oa ne vefe biken eus an deiz-se.

Troet sot e oa Lukaz a-dra-sur o krediñ e c'hellfe an dud o doa lâret ya ken pell zo mont d'e heul bremañ. Ne felle ket dezhañ digeriñ al lizher en doa roet, gwellañ tra d'ober a oa teurel anezhañ e-barzh an tan a-dra-sur met c'hoant en doa da c'houzout petra oa e-barzh evit gwelet pegen pell ez ae follentez e vignon kozh. Ha hini ar vandennad pennoù brell all a c'hoarie gant o boned egistañ ? Lakaat a reas al lizher war bardell ar prenestr e-lec'h ma lakae an traoù da c'hortoz da vezañ renket da vat pe taolet d'ar bern. Pellgomz a reas da Varijanig a-benn ar fin evit argas ar soñjoù nec'hus a zeue dezhañ gant donedigezh an oristal.

Ne voe ket diaes kendrec'hiñ anezhi, ur valeadenn vrav o doa graet, ne oa ket gwall domm met an heol a bare. A-benn nebeut e vefe echu da vat ober seurt pourmenadennoù, an devezh diwezhañ marteze a-raok splujañ en deñvalijenn hag ar yenijenn.

Plijout a rae dezhañ mont en avel a c'hwezhe e-giz boas war an aod o tegas dezhañ ur santad a frankiz, evel pa walc'hfe an avel e spered ha kas gantañ ar sonjoù du.

Poan en doa ar wech-mañ chom hep soñjal en un dra all.

Dont a rae Lukaz Genver, e-giz ur wespedenn mezviet gant avaloù azv da dreiñ en-dro dezhañ. Bet e oant goude da evañ ur banne tomm ha gras en doa kavet ar wech-mañ o selaou Marijanig o flapañ, o vont d'un dra d'egile, diskuizh a oa dezhañ a-benn ar fin. N'en doa ket kinniget dezhi mont da brenañ istr, na da zont da evañ ur banne en e di ar wech-mañ, lâret en doa e oa skuizh hag en doa c'hoant da vont abred d'e wele.

N'eo ket ar pezh en doa graet koulskoude. Chomet e oa da brederiañ en e gador goude bezañ klasket lenn, divlaz e oa al levr, ne oa ket e soñjoù gantañ, koll a rae roud an istor. 11 eur hanter e oa p'en doa digoret al lizher a-benn ar fin, lennet anezhañ ha chomet pell c'hoazh en noz, sebezet en e gador a-raok sevel gant mil boan evit pignat en e gambr.

Tri devezh war-lerc'h e oa c'hoazh mesket e spered, gant poan e rae ar pezh retañ, en em walc'hiñ, fardañ boued e-giz beuzet en ul latar fetis. Mont a rae eus e wele betek e gador-vrec'h ha d'e gador-vrec'h betek e wele. Poan en doa soñjal zoken ha gwelloc'h evel-se, n'en doa ket c'hoant da gregiñ da dabutal gantañ e-unan.

Ar pevare devezh memestra e komprenas e oa poent ober un dra bennak. Pellgomz a reas d'un nebeud tud, a soñje dezhañ, e vefent gouest da vezañ war roll ar c'hant. Diaes e oa bet dezhañ kaout niverennoù tud zo, kollet roud anezho abaoe pell. Souezhet e oant alies gant ar galv, da abeg e bellgomzadenn e kave un dra disheñvel bep tro met bewech e veze digarez da c'houlenn hag-eñ e ouient petra oa deuet da vezañ Lukaz Genver, hag-eñ e oa bet gwelet gant unan bennak.

Den ne ouie petra e oa deuet da vezañ. An holl a grede en doa kuitaet ar vro da vat, den ne ouie da belec'h e oa aet, marteze da Bariz. Unan a lavaras e oa en Afrika, unan all a

lavaras zoken e soñje dezhañ bezañ klevet e oa marv an den, en em zistrujet a grede.

D'ar seizhvet taol ne skoas ket hebiou. Pa lakaas ar gaoz war Paotr Yann e chomas dilavar egile e-pad pell a-raok goulenn perak e oa o klask war e lerc'h.

— C'hoant em boa goût petra e oa deuet da vezañ, a lavaras gant poan. Gwelet 'peus anezhañ n'eus ket pell zo ? a eilgerias, falset e vouezh.

— N'eus ket pell zo ? Nann 'vat, ar sizhun dremenet... E-barzh ar c'hant emañ Lom, neketa ?

Ar wech-mañ e oa dezhañ da chom bout, tapet berr gant ar goulenn.

— ... Egidout. Neuze petra emañ e soñj ober ?

— Mont.

— Mont ?

— Ya, mont. N'emaout ket ?

— Goude ken pell ? Te a soñj dit e vo ur bern tud prest da vont ?

— Ya, a-dra-sur, ret eo derc'hel war hor ger.

— D'an oad m'emaomp bremañ, 86 on-me... Pe oad out-te ?

— Bloaz koshoc'h, paotr. Petra 'ri, ma ne sav ket ar re yaouank o fenn eo marteze d'ar re gozh da ziskouez an hent. Ne vo ket kant marteze met ouzhpenn an hanter ma n'eo ket an tri c'hard.

— N'ez peus ket bugale ha bugale-vihan ?

— Eo, bras int bremañ. Emichañs e vo lorc'h em bugale-vihan da vezañ bet un tad-kozh evel-se. Ma soñjont ar c'hontrol ne ran ket kalz a van e gwirionez. Ne c'hortozan ket kalz tra eus ar vuhez ken, Lom, ha ma rankan mervel an deiz-se ne vo ket gwashoc'h eget gortoz ez afe ma holl nerzh ha ma spered diganin. Forzh penaos em eus lavaret ez afen, neuze ez in ha mat pell zo.

Pa erruas an deiz ez eas betek an ti all da reiñ alc’hwez ar voest-lizhiri ha boued evit Botoù Gwenn.

Un tammig souezhet e oa Fañch o welet egile o vont kuit evit un nebeud devezhioù, ar pezh n’en doa ket graet abaoe pell. Chomet e oa diresis-tre war pal e veaj.

— Traoù d’ober e Roazhon.

Ma ne felle ket dezhañ lavaret hiroc’h ne oa ket an amezeg o vont da glask goût, pep hini a wel e jeu.

Mont a reas Lom neuze betek Montroulez gant e garr, lezel anezhañ war parklec’h an ti-gar ha prenañ ur bilhed evit Roazhon goude bezañ prenet ur gelaouenn. N’en doa ket c’hoant soñjal re er pezh e oa o vont d’ober. Ur wech diskennet eus an tren, e sac’h en e zorn, dilhad ha traoù evit en em walc’hiñ ennañ, e chomas da c’hortoz an eur azezet war ur bank o lenn e gelaouenn atav. Da zek eur nemet dek e krogas da vont gant ar vali, n’en doa ket pell da vont, a-boan 400 metr. Treiñ a reas a-zehoù dirak an teatr ha mont war ar parklec’h a-dreñv dezhañ, gwelout a reas ar samorell neuze ha tud en-dro dezhi, tostaat a reas ouzh an dorioù digor er foñs, kemer ar fuzuilh a veze astennet dezhañ ha mont da heul ar re all, war-zu savadur *FR3*. Unan a oa e toull an nor vihan, o terc’hel anezhi hag o tiskouez dezho dont buan.

Setu, aet e oant e-barzh, aes-tre. Dalc’het mat e oa an nor dal ha ret e oa diskouez un aotre bennak da vont e-barzh an ti met ne oa den ouzh an nor da lezel ar re a labour e-barzh da vont er-maez aesoc’h. Trawalc’h a oa bet da unan a labour e-barzh digeriñ an nor dezho.

Aze e oant holl en traoñ, ne oa ket kant a-benn ar fin met muioc’h evit daou-ugent a-dra-sur, gwelout a reas un nebeud pennoù anavezet, Lukaz en o zouez, soudard a eil renk ivez.

Un den n'anaveze ket, yaouankoc'h evit ar re all, un tri-ugent vloaz bennak dezhañ marteze, az eas gant ar gaoz.

— Pep hini a oar ar pezh en deus da ober, na chomomp ket da straniñ neuze. Ar pemzek a zo da zerc'hel an nor a chom amañ, ar re all a bign hag a ra ar pezh zo bet merket dezho, ret eo ober buan, a-benn 20 munut e vimp mestr war al lec'h.

Ha Lom ha pignat gant ar re all war-zu ar solieradurioù uhel.

Da greisteiz pa oa Fañch o kregiñ da gas e lein d'an traoñ, Botoù Gwenn war e zaoulin e chomas sebezet o welet penn e amezeg ouzh ar skramm, ur fuzuilh en e zorn, gant ur vandennad kozhidi all, en-dro d'un den a oa o kaozeal. N'en doa ket taolet pled eus ar pezh a dremene a-raok anavezout Lom. Ne glevas nemet frazenn diwezhañ ar brezegenn : « Ha ma ne fell ket deoc'h asantiñ d'hor goulenn e rankoc'h tremen war hor c'horfoù ha marteze a-walc'h war re ar re a zalc'homp amañ ganeomp, un hanter-kant all bennak ».

Afer an unkorneg glas

Álvaro CUNQUEIRO

*Titl orin : O caso do unicornio azul
Brezhoneg gant
Gwenael EMELYANOFF*

Ur vro skrivagnerien eo Galiza, ha diaes bezañ brudet enni dreist ar re all. Koulskoude eo brudet Agustín Fernández Paz e Spagn penn-da-benn, evitañ da vezañ skrivagner galizek. N'eo ket souezhus : troet e vez e oberennoù evit ar yaouankiz, un 50 zo anezho, en holl yezhoù all al ledenez : kastilhaneg, portugaleg, katalaneg, euskareg. Ha gwerzh dezho.

Ganet eo Agustín Fernández Paz en 1947 en Villalba, e proviñs Lugo, e Galiza ; kelenner eo bet e Vigo, bremañ war e leve, ha skrivagner loreet meur a wech. Ezel eo eus Kuzul Sevenadur Galiza.

E 2008, e Madrid, en deus bet Priz Broadel al Lennegezh evit ar Vugale hag ar Yaouankiz, gant un dastumad kontadennoù galizek O único que queda é o amor (An dra nemetañ a chom eo ar garantez). Un deiz, piv a oar, e vo roet ur priz d'ul levr brezhonek e Pariz gant ar gouarnamant gall ivez. Met moarvat e vo embannet meur a levr diwar zorn Agustín a-raok.

Anvet eo bet da zoktor honoris causa gant skol-veur Vigo. Kinniget eo bet meur a wech evit ar Priz kounaat Astrid Lindgren, savet gant gouarnamant Sveden. Met komzomp eus levrioù.

E romant Cartas de inverno, embannet e 1995, ha levezonet gant Lovecraft, en deus graet berzh ken-ha-ken. 32 embannadur zo bet e galizeg.

Pet skouerenn bep tro ? am eus goulennet. 4000 e pep embannadur, zo bet respontet din. Ne gomzan ket eus an 20 embannadur katalanek ha kemend-all en spagnoleg. E Breizh avat n'eo ket bet gwerzhet c'hoazh an hanter eus ar 400 skouerenn embannet gant Sav-Heol e 2013.

C'hoant am eus d'ober anv amañ eus Contos por palabras, un dastumad danevelloù berr evit krennarded, deuet a zindan ar wask e 1990. Ar priz Lazarillo a oa bet roet dezhañ e 1990. War roll an IBBY e oa bet lakaet e 1992. Dibabet e oa bet gant ar Fundación Germán Sánchez Ruipérez evel unan eus ar c'hant gwellañ oberenn spagnol eus an XX^{vet} kantved evit ar yaouankiz. Troet e katalaneg, spagnoleg, e galleg zoken. Ar 17^{vet} embannadur galizek zo bet graet e 2011.

Se zo kaoz e kavan dereat e ve lakaet al levr e brezhoneg ivez. Graet e vo eta, ha gant Gwenael Emelyanoff. Da c'hortoz setu unan eus an danevelloù.

Mark Kerrain

Me e oa an hini gwellañ war ar vicher, eus se e oan kendrec'het da vat, ha koulskoude ez eus kalzik a gevezerezh bremañ. Boas e oan da welout an traoù o treiñ mat ganin bepred, ma kave din e oa bet lamet ar ger “c'hwitadenn” eus ma genoù da viken. Met cheñchet e voe penn d'ar vazh en deiz ma tegouezhas ar gweladenner iskis-se du-mañ. Evel-just, ma fell din kontañ an istor, eo gwelloc'h kregiñ dre ar penn-kentañ.

Pa zivizis digeriñ ar burev-mañ e oan sur eus daou dra : labour e-leizh e oan o vont da gaout, ha ne gavjen ket hir ma amzer. Ha war ar poent-se, ne oan ket faziet, nann moarvat. Ouzhpenn-se, adal ar penn-kentañ em boa gwelet e oan eus ar re ampartañ evit ober war-dro an aferioù karantez. Labourus

met efedus e oa ma doare-ober. Ne oa nemet sevel ur fichenn klok diwar-benn kement den, paotr pe blac'h, a zeue davedon da c'houlenn skoazell. Goude, ne chome nemet dimeziñ fichennoù ar baotred gant re ar merc'hed, ken na gavjen div fichenn gant perzhioù heñvel. Ha pa laran "dimeziñ", n'hallfen ket kavout gwelloc'h ger, rak eus dimeziñ e oa kaoz, dres.

ICROM Bazhvalan

Setu ar gerioù a oa war plakenn dor ma burev. Abaoe ouzhpenn pemp bloaz neuze e oan war ar vicher-se ha gallout a raen lavaret e oa kalz diskuizhusoc'h eget al labour a raen a-raok, en ajañs detektived *Gwerenn-greskiñ*, a voe trec'h war ma daoudroad ha war ma fasianted en ur ober daou vloavezh. Lavaret 'm eus dija n'em boa ket da glemm. Bevañ mat a raen, ha war-raok ez ae al labour. Ouzhpenn-se, abaoe daou viz e labouren gant an urzhiataer, ha ne baouezen ket a estlammiñ bemdez o welet penaos, gant un diaz roadoù, e veze graet al labour penn-da-benn gant an urzhiater e-unan, pe dost.

Kregiñ a reas ar bec'h er mintinvezh ma klevis ar bellgomzadenn-se. Diskregiñ a ris ar pellgomz ha, goude ar saludoù boas, e selaouis ar goulenn dishiliet gant ur vouezh heson en ur mod iskis :

— Ha gallout a rafec'h kavout ur pried din, goude ma vefen un den gant perzhioù... lavaromp... digustum ?

Respont a ris ya, evel-just, en aferioù-se n'heller ket respont gant martezeoù gwech ebet.

— Ha gallout a rafec'h ma degemer d'un eur ma vin sur ne vin gwelet gant den ?

Ha me adarre da respont ya, petra bennak ma oan un tamm souezhet o klevout ur pratik oc'h ober kement a orbidoù evel hennezh. Divizout a ris e zegemer en deiz-se end-eeun, da eizh

eur rik (pa serren ar stal da seizh eur dalc'hmat), pa oan sur e teufe an noz.

Da seizh eur hanter e krogis da vezañ un tammig nec'het. Morse n'ouzer gant peseurt tud iskis e c'heller en em gavout, el labour-mañ. Pa oa eizh eur o vont da seniñ, e voe skoet ouzh an nor. « Deuit tre, » a lavariz. An nor a zigoras, hag un den a zeuas tre, ha hennezh a oa heñveloc'h ouzh ur pakad dilhad eget ouzh un den. Diwar ma azezenn ne welen nemet ur vantell divent, ur skerb hir hag un tog ledan. An armel-dilhad war vale a dostaas ouzh an doug-mantilli a zo e korn ar sal ha, tamm-ha-tamm, a dennas an dilhad a zouge.

Hen anzav a c'hellan hep mezh : ma ne vijen ket bet azezet mat war ma c'hador e vijen kouezhet war ma fenn-a-dreñv ! Rak dirazon, bremañ war e bevar fav (pa oa deuet e-barzh, paket en e zilhad, e kerzhe war e zaou bav a-dreñv), e oa ur seurt marc'h bihan, nemet moanoc'h e gorf. Glas e oa e groc'hen hag e-kreiz e benn e oa ur c'horn begek. Ma ne oan ket o hunvreal e oa dirazon ar marc'h-kornek glas kentañ a welen em buhez ! Gwelet em boa darn e-barzh tresadennoù, met hemañ 'oa disheñvel. Klask a ris chom sioul hag en em zalc'her evel un den desavet mat :

— Mar fazian, lavarit din, me ho ped, met me 'gred din eo tres ur marc'h-kornek a zo ganeoc'h.

— Ha ganeoc'h tres un den, a respontas.

O welet ne lavaren netra ken ez ouzhpennas :

— Ha mar permetit e lavariz : un den souezhet a-walc'h.

Klask a ris chom disouezh ha dizaouzan. N'ouien ket pe e oan o hunvreal, pe e oa ur farsadenn fall, pe en em gaven e gwirionez dirak ul loen ha ne gaved, a grede din bepred, nemet e mojennoù kozh Gres betek-henn.

— An trede diskoulm eo an hini mat, eme an unkorneg. Ret eo deoc'h ma fardoniñ ma lennan en ho soñjoù, met dirak an dud e vezan techet bepred d'hen ober.

Evel ma chomen mut, digor-bras ma genoù ha ma daoulagad, e kendalc’has :

— Komz eus ur marc’h-kornek, forzh penaos, n’eo ket reizh. Peogwir n’ouzon ket ha merzet ho peus ez on ur barez, da lavaret eo ur gazeg-kornek, pe un unkornegez. Ma fell deoc’h, e c’hellit ober “Uni” ac’hanon.

Ne oan ket peurzisouezhet c’hoazh met diskouez a ris dezhi dremm an hini en devoa gwelet meur a varr-avel :

— Ac’hanta, dimezell Uni, lavarit din pe abeg zo deoc’h da zont d’am gwelet.

Anat e oa din eo ar pozioù-se edo o c’hortoz. Neuze he devoa kontet a-hed hag a-dreuz ! E-keit ma chomen da sellout ouzh he c’horn e kontas din an istor hir a lakaan amañ berr-ha-berr : gwechall e oa puilh an unkorneged, hag e koadoù Galiza zoken e oa un toullad brav anezhe, poent zo bet. Daoust ma teue o familh eus Gres e oant deuet da voazañ mat ouzh hor bro, ha hi ken gleborek ha goloet a goadoù ken degemerus. Met abaoe un nebeud bloavezhioù e oa krog koadeier hor bro da goazhañ (n’he doa ket ezhomm da zisplegañ hiroc’h din, peogwir e kenlabouren gant ur c’hevredad ekologourien hag a stourm ouzh aloubidigezh ar vro gant ar gwez-eukaliptus). Hag holl he c’hamaraded a varvas, taget gant ur c’hleñved iskis.

— Ha setu me en em gavet ma-unan, a lavaras d’echuiñ. En oad on da gaout ebeulien-kornek, ha ma n’em bez ket re vihan, petra ’teuio hor gouenn da vezañ ? Setu perak eo tremen poent din kavout un unkorneg bennak, eus ar re a c’hell chom c’hoazh e koadoù Galiza, evit ma c’hellfemp ober ur c’houblad ha kaout diskennidi.

Evel ma ne rannen grik, setu ma talc’has Uni gant he c’haoz :

— Petra a lavarit ? Un dra bennak a c’hallit ober ? Evit an arc’hant, arabat deoc’h en em chalañ ; dre forzh mont ha dont

dre goadoù an douar-mañ ec'h ouzon pelec'h ez eus teñzorioù kuzhet.

Difiñv e chomen, ha d'an daoulamm ez ae ma spered endro. A-daol-trumm e teuas ur mennozh da sklêrijennañ ma spered. Ha me da sevel ha mont diouzhtu d'ar fichennaoueg. Soñj am boa eus ur fichenn iskis, unan gozh, hag a oa e-touez ar re a oa bet roet din gant ur c'henseurt hag a oa aet diwar ar vicher. He c'havet em boa diouzhtu, pa oa bet lakaet er rann "Traoù a bep seurt". Ha me da lenn ar skrid a vouezh izel :

GATIPEDRO

Loen iskis, ur c'horn dezhañ war e benn.

Bevañ a ra tost d'an dud. Klask a ra ur pried.

Kemenn d'an Ao. Álvaro Cunqueiro, Mondoñedo

Evit gouzout hiroc'h, goulenn digant Skol ar Bareourien

An unkornegez, hag a ranke bezañ o lenn ma soñjoù, ne ziskoueze ket bezañ gwall laouen :

— Met piv a c'hell soñjal e seurt traoù ? Ar Gatipedro, nann ! Anavout mat a ran al loen-se, pa oamp em gavet asambles e koad Esmelle, du-hont e kostez Miranda. Biken ! An dra nemetañ zo boutin etrezomp eo hor c'horn e-kreiz hon tal. N'eus netra heñvel a-hend-all.

— Ac'hanta, neuze...

— Ac'hanta neuze, ret eo deoc'h kavout un unkorneg glas. N'oc'h ket gouest, a gav deoc'h ?

Betek ma c'hreizon ez eas he fozioù diwezhañ. Ne oa ket da dortal, evidon e oa al labour-se. Brud an ajañs a oa e klaoustre. Ouzhpenn-se, a-hed ar wech em eus bet soñjet e oa dav reiñ an dorn d'ar gouennoù en arvar. Gant ma c'houstiañs vicherel ha ma c'houstiañs ekologel n'hallen ket chom hep klask.

Setu perak emañ bremañ, abaoe miz, oc'h ergerzhout ar c'hoadoù rouez a chom c'hoazh e Galiza, en douar-mañ

a welan aloubet gant ar pin hag an eukaliptus. Betek-henn n'em eus ket bet a chañs hag unkorneg glas ebet n'em eus gwelet. Muioc'h a chañs az po te, lenner ker ? Neuze, ma welez un unkorneg e-kerzh da valeadennoù er menezioù, anaout a rez ma niverenn bellgomz, galv ac'hanon hardizh ha na vez ket chalet ma ne gavez ket ac'hanon em burev. E kantved an teknik emamp ha ret eo d'ar responentezioù emgefreak servijout d'un dra bennak memestra !

Herve GOUEDARD

Un distrap eus buhez Max Jacob

Ur barzh o tiflukañ : 1905-1909

Pep tra a erru en e goulz vat, war a lavarer, ha n'eo ket hep gwir abeg, moarvat. Emaomp e 1905. Pebezh cheñchamant krenn e buhez Max, heg e berr amzer ouzhpenn ! Emañ en e vutun e-touesk an arzourien, rak hini ebet anezho, evel-just, ne deufe en e benn ar soñj iskis da c'hoari warnañ da labourat na da embreger ur garg bennak evit gounit e vara. N'eus mui den, a-benn bremañ, evit teurel ar bec'h warnañ na da gousiañ e blijadur dezhañ en ur ober anv eus “micher”, eus “gopr”, eus “dimeziñ hag eureudiñ”, nag eus “dever” pe “dereadegezh”, anezho, a ouzoc'h a-walc'h, gerioù vil e meteier an arz. Ar c'hontrol an hini eo : e ziarbenn a reont, holl gwitibunan, da glask fred, poulzañ a reont anezhañ da zisteurel diwar e choug kement kabestr a zo, d'en em ouestlañ, korf hag ene, d'al lennegezh ha d'al livouriezh, ha da blediñ gant an arzoù nemetken. Max a raio diouzh o alioù, hag a-ziwar neuze, den ganet ebet ne welo mui Max Jacob oc'h implijout an darn vuiañ eus e oberiantiz evit gounit e vara. Arzour eo, skrivañ a raio, livañ ivez, ha derc'hel yud, na petra ! Mont a raio da

heul e blanedenn, ha bevañ diwar e did, da lavaret eo diouzh an deiz, hep bout nec'het gant an amzer da zont, dichal-kaer gant an arc'hant, na pa rankfe chom paour ha duiñ anezhi e vuhez-pad. Kavout a ra dezhañ – rak ur mailh eo war Skritur-Sakr – emañ o heuliañ kelennadurezh ar C'hrist, pa lavar hennzh « Sellit ouzh al lili ; n'ouzont na nezañ na gweañ. Hogen Salomon e-unan n'eo bet biskoazh gwisket evel unan anezho ». Setu aze ur gwall vec'h diwar e gein ! Evit gwir, un diframm hag un dismantr-spered e oa bet e vloavezhioù kentañ e Pariz, pa oa anezhañ un den yaouank sachet ha disachet etre teñsadorioù, krozadennoù ha tamalloù e dud – kaout ur vicher vat, ober e dreuz er vuhez – gourc'hemmennoù groñs ar gevredigezh – bezañ arallreviat – hag e youloù donañ, a gase anezhañ war an tu-enep.

Kenderc'hel a ra da skrivañ, ha da studiañ ent-dizalc'h. Bourrañ a ra bepred o vont d'al Lenndi Broadel, straed Riche-lieu, ma labour stok an deiz, hep damantiñ d'e boan. Skrivañ a ra, ya, hogen ne embann ket kalz a dra. Max, a-hervez, ne blije ket dezhañ ober an traoù war hanter, ha ne felle ket dezhañ embann tamm skrid ebet kent bezañ rikamanet ha peurlipet anezhañ. N'eo ket dianav deomp, evelato, ar pezh a skrive d'ar c'houlz-se, rak, ouzhpenn m'en deus bet embannet tammoù skridoù, evel m'emaomp o vont da welet amañ-dindan, kustum e oa da lenn d'e geneiled, pa gave an dro, ar skridoù a oa gantañ war ar stern, pa gave dezhañ, da nebeutañ, e oant turgnet-brav a-walc'h da vezañ kinniget da selaouerien bismigus. E 1905 e teu er-maez, e bannoù ar gelaouenn *Les lettres Modernes*, renet gant e vignon Apollinaire, un toulladig barzhonegoù. Embann a ra ivez, e kelaouennoù all, div gontadenn : *Le Roi Vulcain*, hag *Histoire du Roi Kaboul 1er et du Marmiton Gauvain*. An div gontadenn-se a zo bet skrivet prim-ha-prim, n'eo gwall vras o zalvoudegezh lennegel, ha prenet e vint tregont lur gant ar gelaouenn a embannas anezho. Kentañ a ra Max gant an

tregont lur-se eo prenañ eoul evit e gleuzeur, peurbaeañ e zle, ober chervat en ul leti pompus, ha tremen un abardaevezh er c'hoariva. Ret mat eo anzav ne oa ket anezhañ un den gwall zouget d'an arboellerezh. Biken ne vo kempenn war e voneiz, biken ne c'hello mont pizh gant e hent.

Kalz skridoù all, skridoù talvoudusoc'h, a savo e-tro ar bloavezhioù 1905-1909. Hogen ar skridoù-se ne vo embannet an darn vrasañ anezho nemet kalz diwezhatoc'h, pa zeuio a-zindan ar wask, e 1917, un teskad barzhonegoù embannet war-goust an aozer, ha titlet *Le Cornet à dés*, ur bennoberenn hag a chomo evel ur maen-bonn e istor al lennegezh c'hall. E deroù an XX^{vet} kantved ez eo ar Simbolisted eo a ro an ton war dachenn ar varzhoniezh. Max avat ne blij ket o skridoù dezhañ, ne dav ket war se kennebeut, hag abegiñ a ra anezho pa gav an dro. Fae a ra warno, ha n'en deus nemet dispriz evit o skridoù pa gav dezhañ ez int diamzeret, c'hwezet, koumoulek. Hor C'hemperad a lakao e striv da skrivañ hervez reolennoù nevez. Dibolotennañ a ra labour, sur ha n'eo ket marteze, ha da c'hortoz ken na deuio an deiz benniget ma welor e anv war golo un teskad barzhonegoù pe ur romant bennak, ne ra tra nemet duiñ strobadoù follennoù, pajennoù e gaieroù hag e garnedigoù. Adlakaat a ra dalbezh e skridoù war ar stern, ha peurgribañ anezho. Goveliañ a ra e frazennoù, dibab ar gerioù, an troiennoù, ar skeudennoù gant ar brasañ aked, skrivañ hag adskrivañ a ra, a-striv-kaer, ha mirout klenk e baperachoù goloet a skrabadennoù-yar, anezho danvez e levrioù da zont, en ur val hag a yelo peuzfonnus d'un elfenn vojennel eus e vuhez : Max, o vezañ ma ne oa ket stag e galon ouzh traoù ar bed-mañ, ne voe morse perc'henn da galz a dra, ha, seul wech ma tiloje, ne veze nemet div val gantañ : ur valad dilhad – dilhad bet paeet gant e dad – hag e valad skridoù, skridoù bet savet diwar c'hwezenn e dal. Ar valad-skridoù-se ne denne ket pourbell e lagad diwarni, hag evit mat ebet n'en

dije lezet anezhi da vont gant unan bennak, na pa vije bet an “unan bennak”-se e wellañ mignon. Kement ha ken bihan ma rae goap an dud outañ, ent-karadek, evel-just, pa ouient n'en doa ket brasoc'h aon eget gwelet, deiz pe zeiz, e valad skridoù kollet pa oa o tilojañ, pe o vont gant ul laer bennak, pe, gwashoc'h c'hoazh, rak diremed an taol ar wech-mañ, luduet en un tangwall. Taol ar marv e vije bet evitañ, hep mar ebet, distruj ar skridoù-se, bet savet gant un ampartiz dreist hag un arz blizidik-kenañ, diwar brientidigezh aketus hag hirstrivad, gant kement a basianted, a zalc'husted, a feiz hag a garantez ! War evezh e veze eta, bep tro ma tichañse dezhañ dilojañ.

Rak Max a ziloj alies : e miz Here 1907 e ra e annez straed Ravignan, damdost d'ar Bateau Lavoir, lec'h m'emañ e vignon Pablo o livañ e daolenn vrudet, *Dimezzelled Avignon*, un titl hag a oa bet kavet gant Max, diwar fent. Al lojeiz nevez-se n'eus ket ur palez anezhañ, rak Max a zo bepred ken paour ha Job war e vern teil, war-bouez nebeut. Ken berr eo an traoù gantañ ken ne c'hall ket tommañ e gozh lojeiz. Skarnilañ a ra gant ar riv e nozvezhioù ar goañv daoust d'ar galabousenn c'hloan a laka war e benn, ha ne zebr ket bemdez a-leizh-kof. Dle en deus e pep lec'h, aes deoc'h soñjal, ha meur a wech ez eo degouezhet gantañ chom hep digeriñ an nor pa deue unan bennak da skeiñ outi, gant aon en em gavout dirak ar voloñjerez pe ur c'hredour bennak all, deuet da zegas e notenn vizoù dezhañ. Ha gwazh ha se mard oa, e gwirionez, ur mignon bennak, deuet d'ober ur gweled dezhañ.

Ne goll ket kalon avat. Abred war-sav, ez a diwezhat da gousket, goude un devezh labour hir el levraoueg hag un nozvezh ken hir all en tavarnioù, ma talc'h an dud dindan gazel-ge gant e fentigellerezh. Daoust d'ar pegen dister bennak m'eo e dammigoù lojeiz, lakaat a ra e holl albac'henn da zerc'hel anezho naet, kempenn, hag urzhiet mat, ha bourrañ a ra – Katellig ma 'z eo ! – oc'h ober e dammig tiegezh. Al lezober

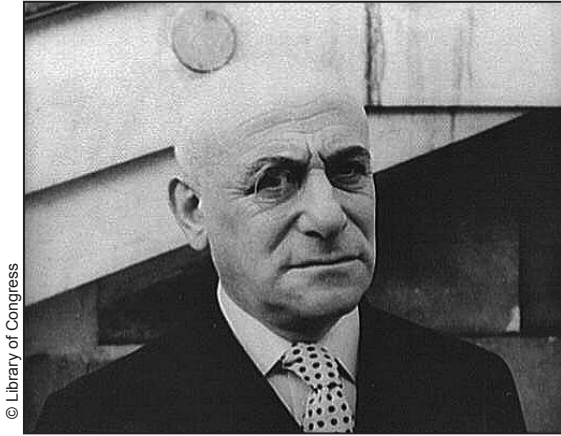
hag eñ n'int ket ostizien vat ! Kerkent ha deuet en-dro eus al levraoueg, hag a-raok mont da gas anezhi en tavnarioù, bec'h d'ar frotañ, d'an diboultrennañ ha d'ar c'hoarañ, ken-ha-ken ! « Skubit ho ti, grit ho kwele, den ne welo ho paourentez, » emezer gwechall, ha n'eo ket hep gwir abeg. Ha Max ne ro morse amzer d'ar boultrenn da stagañ na d'ar c'hevnid da steuiñ o gwriad. Gouzout a ra ar stek da gaeraat kement lojeiz hudur m'eo tonket dezhañ bevañ ennañ, hag e vignoned a veze souezhet dalbezh o welet koulz neuz e lojeiz ken dister ha ken paour. Ken bras preder e kemer, a-hend-all, gant e wiskamant, ha n'eo ket deuet c'hoazh war an douar an hini bet gwelet gantañ, e-tro ar bloavezhioù-se, ar C'hemperad a vez graet Max Jacob anezhañ, o pourmen e galite dre ruioù Montmartre, dilhad diferlink ha diskramailh en-dro dezhañ ! Kalet a-walc'h eo bezañ paour, ha ma rankfec'h ober an dilez eus pep enor ouzhpenn-se, e teufec'h buan da goll hoc'h anv-mat ! Ra vo aotreet din displegañ amañ berr-ha-berr un danevellig hag a ro un alberz eus e zoareoù d'ar c'houlz-se : Un abardaevezh m'emañ en ur "salon", ur gontez bennak, trellet he daoulagad gant ar stipet-brav hag ar fichet-kaer ma 'z eo Max, a c'houlenn ouzh ur mignon dezhañ : « Lavarit din 'ta, va den mat, piv eo an denjentil-se a welan amañ hiziv evit ar wech kentañ ? Diouzh an neuz anezhañ e kredfen a-walc'h en deus, da nebeutañ, hanter-kant-mil lur a leve ». Hogen an "denjentil"-se, dezhañ, a-hervez, kement a vadoù hag a leve, n'eo e gwirionez nemet ur brizh-aotrou, ha bezañ ma 'z eo stipet-brav, emañ hep tamm abaoe an derc'hent, ha gwall nec'het an tamm anezhañ gant gouzout penaos paeañ ispiser ar straed Ravignan, a darc'haoua tan-kurun e selloù brezelgar warnañ bep tro ma wel anezhañ o tremen hebiou d'e stal. Ma ! Kement ha bezañ paour, gwelloc'h eo c'hoari e damm aotrou ha touellañ ar c'honterezed eget plegañ e gein, na pa rankfer gouzañv kurunoù an ispiserien ! Goude avat e vo

aesoc'h e grog, pa vo graet un tammig pañsion dezhañ da heul ur gwallzarvoud a oa en em gavet gantañ pa oa en ur c'harrtan, kostez Ploare. Biken ne vezo gwall frank an traoù gantañ avat, zoken pa deuo a-benn da werzhañ e lienoù, ha bec'h en devo, e vuhez-pad, o skoulmañ an daou benn. Hogen biken kennebeut ne vo trenket kalon ar barzh gant ar baourentez.

Un den dioutañ e-unan eo hor mignon Max, ne gav ket deoc'h ? Mendare penaos e c'heller bezañ war ar memes tro ken gwall vambocher – alies-mat ned a d'e glud nemet gant kentañ skleur an deiz ha ne goust nemet div pe deir eurvezh – ha ken kreñv marc'h-labour – ne ziskrog diouzh e skridoù nemet pa wel ar gerioù hag al lizherennoù oc'h en em vrellañ hag o tañsal dirak e zaoulagad. Ha c'hoazh e kav an dro da livañ, da dresañ, da zegemer e vignoned en e di, hep bezañ morse skuizh, nag a gorf, hag a spered. Hag ar vuhez a darzh eus e izili, ken ez eo souezhet an dud ouzh e welet bepred ken drant ha ken oberiant, hep na vije morse tres ar skuizhder war e zremm ! Seul souezhusoc'h an dro pa soñjer e oa bet anezhañ ur c'hrennbaotr klañvidik hag e oa bet disoudardet abalamour ma kave da vezeg e rejimant e oa re zister e yec'hed ! Re zister, d'ober ur soudard, ya, hep mar ebet. Buhez ar barzh kantreat avat, a zo dioutañ, e kement stumm a zo. Hag a gement ha ma ouifen, n'eo ket bet gwelet alies pimpatrom an arzour dibreder ha liesdonezonet oc'h ober berzh e porzh ul ludi, daoust ma 'z eus bet, gwir eo koulskoude, skrivagnerien ha barzhed hag a zo bet kenkoulz soudarded.

Kavet en deus Max an tu da ren ur vuhez hag a zo dioutañ. Neuze avat e c'hoarvezas gantañ un dra dic'hortoz-kaer ha souezhus-meurbet, ken souezhus ha ken dic'hortoz ken e voe eilpennet e vuhez d'ar barzh, pa soñje dezhañ e oa-hi diazezet mat, a-benn neuze. Emaomp e 1909. E miz Gwengolo 1909. Ha peogwir e fell din bezañ diouzh ar fealañ ha diouzh ar gwirionekañ en ur zezrevell darvoudoù e vuhez, bezomp

resisoc’h c’hoazh : d’an 22 a viz Gwengolo 1909, e-tro seizh eur noz eo e c’hoarvezas...

Max Jacob, 1934

1909 : Dremm santel eil person an Dreinded

Ar c’heloù a redas dre gêr ; ar vrud a strinkas dre holl e Montmartre, en em strewas a straed da blasenn, a blasenn da groashent, eus ar boulouard Barbes, e-harz “Menez ar Verzherien”, betek bolzoù iliz ar Galon-Sakr, a redas a ostaleri da ostaleri ; ar c’heloù a nijas-dinijas eus stal-labour Picasso da hini Braque, hag alese betek hini Matisse, hag a vagas ar gaoz en tavarnioù hag en toulloù fall e-pad pell amzer. Lod a glevas ar c’heloù hag a vanas amgredik ; darn a soñjas dezho ne oa nemet farouellerezh a-berzh Max, pa oa anavezet mat evit bezañ un den hag a blijke dezhañ touellañ e vignoned hag o lakaat da grediñ traoù sebezus ha diwir, techet evel ma oa da vamiñ e anaoudeien dre gontañ siklezonoù a bep seurt ; hiniennoù a lavaras e oa aet e skiant-vat digantañ ha touellet

e skiantoù diwar rufañ re a opiom pe c’hwezhañ re a eter, hag unanoù bennak a zalc’has groñs en doa bet re vras dioueroù ha bet trezerc’hoù dre benn-se : « ’M eus aon eo bet direizhet e benn gant an naon, » a lavaras Apollinaire, a-hervez.

An holl, n’eus forzh penaos, a voe sabatuet ha baduellet gant ar c’heloù. Hag evit gwir, peadra a oa da vezañ skoet-mik gant ar souezh. Soñjit ’ta, hag empentit, mar gallit : Max Jacob, ar farouell desket, ar bambocher touet, ar bourder hep e bar bet gwisket gantañ, a-viskoazh, e Montmartre, chupenn brikemardet an diduer hag ar chafouler diouzh tro, Max Jacob, ar barzh awenet, an den speredek-dreist, Max Jacob ar Yuzev, ned ae morse, anat deoc’h, na war-dro beleg, na war-dro iliz ebet, Max an den kran ha cheuc’h, an dandy a glaske dalbezh difediñ diouzh ar re all, ar Max Jacob-se en doa bet gweledigezhioù ! Ya. Ha, kement hag ober, e oa an Aotrou Doue E-unan eo en doa gwelet, pe, pa lavarin mat, dremm santel e Vab ken santel all ! Kement ha ken bihan ma lavare da nep piv bennak a deurveze e selaou ne c’hoantae mui, a-ziwar neuze, nemet un dra : gwalc’hiñ e ene kailharet gant ar pec’hed ha gwiskañ sae lintrus ha skedus ar vadeziant ! Hag antronoz, aes deoc’h kompren, ne voe brud e Montmartre nemet eus “gweledigezhioù” ar barzh !

Kent mont pelloc’h gant displegadenn an darvoudoù ha lezel ar gaoz gant Max e-unan, a lavaro deomp ar pezh a grede-eñ bezañ gwelet ha klevet dre ur c’haer a zevezh a viz Gwengolo 1909 – kontet en deus an doare, diwezhatoc’h, en ul levr titlet *Histoire de ma conversion* – e ve mat, d’am soñj, lavaret ur geriennoù bennak, hag e ve berr-ha-berr, e-keñver pouez ar relijion hag ar speredelezh en e vuhez, rak hadenn ar feiz, a dlee kaeraat buhez ar barzh ha, war ar memes tro, degas enni kement a drubuilh, betek sevel anezhañ da renk un haroz trajek, ur meni penitiour hag a vije bet muioc’h en e vleud er Grennamzer uhel eget en XX^{vet} kantved danvezelour nevez

boulc'het, an hadenn-se ne gellidas ket en un douar didalvez ha dibourvez. Soñj hoc'h eus moarvat e oa bet desavet en un tiegezh yuzevat, bet dilezet gantañ relijion e hendadoù. E ti ar Jacobed ne veze na dispennet na goapaet ar relijion gatolik avat. Diseblanted an hini a oa o ren. Hogen tro am eus bet da skrivañ pegen merket e oa bet e spered hag e galon vugel gant pompadoù an Iliz Katolik : « *Damdost e oa hon ti da iliz-veur Kemper, a welen he zourioù uhel o skediñ er c'huzh-heol, pe gwenn-kann pa lugerne al loar e bolz an neñv. Ret eo din lavaret ivez pegen c'hwek e veze d'am c'halon ar gwel eus ar prosesionoù kaer, a vez heuliet atav gant un engroeziad vras a dud e Breizh. Ha chomet eo garanet don em spered sulvezhiennoù gouel ar Galon-Sakr : talbennoù an tiez, stignet outo linserioù gwenn-kann, ar straedoù strewet a roz hag a betalennoù ; an dud sioul en-dro d'ar baradozioù. An dilhad nevez e veze graet ur gwisk kentañ dezho, gant lid, da geñver an deiz-se, ha gwelet a ran c'hoazh ma mignoned en o dilhad paskidi, o mammoù, maneget, deol ha dever enno. Tremen a rae al lidambroug dirak hon zi, hag hor pondalez-diavaez e veze bep tro e-leizh a arvesterien warni ».*

Diwezhatoc'h, hag eñ e Pariz a-benn neuze, Max a gustume mont-tre en ilizoù ha chom enno da dañva an didrouz hag ar peoc'h, daoust ma oa, d'ar c'houlz-se, pell-pell diouzh traoù ar relijion. Ouzhpenn-se e ranker gouverkañ en doa pleustret war an ezoteregezh, ar steredouriezh, kemeret kalz a deur gant studi ar Gabal hebraek hag ar Zoar, ha pleustret war gement a denne d'an anpoell. Ur meni nec'h trabedel, un enkreiz kuzh a oa ennañ, evit doare, a glaske skoachañ, gwellikañ ma c'halle, dindan e zoareoù farouell. Daoust ha ne vir ket avat pep den, e-barzh e spered, faltazioù ha skeudennoù hag a zo dezhañ hepken, ha da biv ac'hanomp n'eo ket degouezhet, ur wech bennak, kavout repu en un iliz evit tec'hout rak trouz ha safar ur gêr vras ? Hogen, ma rankfe kement hini bet oc'h ober ur pennadig diskuizh en ur chapel, pe studiet gantañ, a-bell

pe a-dost, kredennoù ur relijion bennak, gwelet dirazañ, ouzh moger e gambrig, dremm un doue pe un doueez, e vije leun-kouch, 'm eus aon, ar folldiez.

Kentoc'h eget chom da boellata war diazez martezeadoù diaes da wiriañ, ez eo gwelloc'h, d'am soñj, lezel ar gaoz gant Max e-unan. Sede penaos en deus kontet an degouezhadenn-se, a ranke degas ken bras kemm en e vuhez hag en e oberenn da zont : « *D'an 22 a viz Gwengolo 1909 em boa studiet ha skrivet el Lenndi Broadel, evel ma oan kustum d'ober abaoe pell a oa. E-tro pemp eur goude lein, ha me deuet en-dro d'ar gêr, e wiskis va chupenn-diabarzh. Edon war-nes lakaat va fantoufloù em zreid pa welis un dremm ouzh ar voger. Ar C'hrist an hini e oa ! D'an daoulin e kouezhis neuze, dour em daoulagad. Diouzhtu e savas em c'horf hag em ene santadoù c'hwek ha plijus-murbet, ur meni bevoud boemus ha dreistlavar [...] War an taol e santis ne oan bet betek neuze nemet ul loen, hag e oan o vont da vezañ den da vat. Ma oa bet lent hag abaf al loen, an den, eñ, a oa dieub. A-benn-kaer ne voe mui em spered nemet daou boz : mervel. Genel. Ma c'hig a voe kaset da netra, e-giz pa vije bet kouezhet ar gurun warnon. Pulluc'het e voe an den kozh, hag un den nevez a voe ganet ennon ».*

Emañ ar barzh o ren e dri bloaz ha tregont a-benn neuze. Daou viz-pad en deus gweledigezhioù ma klev aeled o tivitout. O vezañ ma ne oa ket den da devel war e vuhez, e roas e weledigezhioù da anavezout d'e vignoned. O klevout an doare, an holl, anat deoc'h, a chomas en amzivin diwar-benn petra soñjal, petra lavaret ha petra ober. Max avat a ouie petra en doa d'ober. E soñj a oa graet, ha kerkent ha mennet, setu sevenet ar mennad. Hep muioc'h a dreuz, ez a da gaout ur beleg e iliz an Abadezed, e Montmartre. Eno ez eus ur c'hure yaouank. Klask a ra kendrec'hiñ anezhañ, gant e gomzoù tanus, ez eo diskennet eil person an Dreinded war an douar – tre betek en e gambrig dezhañ, na petra ! – evit diframmañ digant Satan e

ene kaezh, ha n'en deus ken c'hoant, eñ, Max, a-benn bremañ, nemet pediñ Doue e-harzh an aoterioù ha labourat da denañ e galon hag e spered eus lasoù an droukspered. « Rak ur pec'her aheuret a zo ac'hanon, va Zad, ha gwall reuzeudik an tamm ac'hanon ! Setu perak e fell din bezañ badezet, an abretañ ar gwellañ. » Ar beleg yaouank ne c'helle ket chom hep merzhout trubuilh an esparadenn a zen-se, dezhañ en e benn daoulagad par da ziv steredenn, daoulagad yaouank-flamm en un dremm krouadur. Selaou a reas anezhañ, hep divalvenniñ e zaoulagad, distrauilh e zremm, hogen soñjus ivez un disterañ. Mirout a reas evelkent da leuskel komz ebet a ziskred – hegas e vije bet ar wirionez da glevet, 'm eus aon. Tevel a reas ar beleg, eta, ha Max a gemeras an tav-se evit un asant, ur broud madelezhus da zisplegañ an traoù dre an hir. En diwezh, ar c'hure yaouank a lavaras dezhañ hepken e kontje an doare d'ar person. « An aotrou Person a skrivo deoc'h ken e vo pell, » emezañ, hag ez ambrougas an denig strafuilhet ha bervet betek dor an iliz. Max a gimiadas, izel e gribenn, hag a zistroas d'e gambrig dre straedigoù serzh Montmartre. Ur sizhun a dremenas. Div sizhun a yeas hebiou, ar sizhunioù a yeas d'ober mizioù, ha lizher ebet ne zegouezhe gant Max. N'eo ket dav din displegañ deoc'h amañ n'en em gavas morse respont ebet a-berzh ar beleg a oa e penn ar barrez. Ar c'hure yaouank e oa tremenet Max da ziskiant evitañ, moarvat, hag ar barzh ne voe kemeret e zistro ouzh Doue a-barfeted gant an Iliz nemet meur ha meur a vloaz goude, pa ne voe badezet nemet e 1917. Picasso an hini e voe e dad-paeron, neuze.

Max Jacob, mondan, livour kubek, skrivagner ha kevrinad : 1909-1914

« Diwar ur santad a elevez n'ez is mui war-dro beleg ebet da c'houlenn ar vadeziant. An dra nemetañ a ris, a-ziwar neuze, a-fed deolietzh, a voe daremprediñ iliz ar Galon-Sakr, e Montmartre. Komz a raen ouzh Doue, pa deurveze va frealziñ gant gweledigezhioù c'hwec a c'hoarveze puilh-puilh ganin. El Lenndi Broadel e lakais va stumm gant skiant an arouezioù, anezho skeudennadur ar meizadoù hag an traoù kuzh ha difetis, en esper kompren gwelloc'h e-barzh talvoudegezh va gweledigezhioù. » Souezhet e chomer, ouzh e lenn, gant an dispac'h a voe ennañ da heul e weledigezhioù. A-ziwar 1909 eo ar feiz maen-sol e damm buhez, ha kerzhout a ra, betek kuzh-heol e varv, war hentoù ar relijion, daoust d'ar strebot a gav war an hentoù-se, sachet-ha-disachet, muioc'h eget biskoazh, etre e luskoù trema Doue hag e zoug d'ar bambocherezh, daouhanteret etre ar chal hag an tregas evit ar bara pemdeziek hag e labour livour ha skrivagner.

Barzh eo avat, ha barzh e chomo, ha, gant se e c'haller lavaret eo dreistkaeraet e arz gant ar feiz. Biken ne sav Max skridoù-difenn goular ma tever enno an neuizioù kristen milis a gaver re alies e oberennoù ar skrivagnerien kontet da vezañ kristenien vat ha sentus, anezho tud hag a ren ur vuhez didorr, rak n'eus e gwirionez keñver ebet etre ar seurt tud-se, awenet gant kredennoù boutin, hag an den dioutañ e-unan ma klaskomp dezrevell, er pajennoù-mañ, berzh-diverzh e vuhez. Biken ne zifluk diwar e bluenn skridoù simplik mat da skouerian ar gristenien, skridoù e vezer enoet-meurbet ouzh o lenn abalamour d'an diglink ha d'an divlaz ma 'z int, oberennoù kizellet gant ar brasañ aked avat ne lavaran ket,

m'en em zispak, war ar memes tro, e faltazi vervidant, e nerzh-krouiñ dibar ha gred birvidik ur spered disparl, jourdoul, hag itik da c'houzout. Lenn skridoù Max a zo evel merdein war ur mor ec'hon m'eo bet lakaet ar faltazi da rouanez warnañ, tonnoù trellus ma weler, gant pep pajenn, hogos gant pep ger, dameuc'h malzennoù lufus an naderezh ha dasskedoù ur preder don-don maget gant lennadennoù puilh un den hag a gonted e-touesk ar re zesketañ.

Max avat, ha goude ma teurvezfe an Aotrou-Doue E-unan skuilhañ puilh e c'hrasoù war an netra ma 'z eo ha donezoniñ anezhañ gant gweledigezhioù c'hwec, Max Jacob, ar C'hemperad, eo ret mat dezhañ koulskoude ren e vuhez den, ha klask en em ziluziañ, gwellikañ ma c'hall, gant mil ha kant diaezamant kasaüs an izelved-mañ, paneveken evit debriñ, kaout lojeiz ha "derc'hel e renk". Hogen hor barzh ne vez ket atav stok mat e dreid ouzh an douar, ha ken bras bec'h en deus bepred o skoulmañ anezhi.

Porzh-houarn Montparnasse, miz Ebrel 1910. Aet ez eus ur c'hwec'h miz bennak hebiou abaoe m'en deus bet ar barzh paour e weledigezhioù kentañ, ha Max e fell dezhañ distreiñ d'e vro c'henidik, da dremen ur pennad amzer. E vugaleaj a zo c'hwec da bep unan, a ouzoc'h a-walc'h, ha stag e chom ar galon da viken ouzh an ti en deus hor goudoret e bloavezhioù kentañ hor buhez. Du-hont, e Breizh-Izel, ez eo moarvat diwanet ar bokedoù en douaroù, hag an durzhunell a zo bet, sur-mat, klevet he mouezh e-touesk an delioù, o titour amzer vrav. E Pariz avat, ar gwez ne astennont nemet brankoù treut o delioù turlutet gant an uloc'h, ha Max a hiraezh d'ar c'hleuzioù marellet a vokedoù-laezh, d'ar mor o lufrennaouiñ drant. Ar menez Frujy e tle bezañ e wez leun a sev eus an traoñ betek an nec'h a-benn bremañ ; krog eo, hep mar ebet, an delioù munut da zigloriñ, hag ar gwez a hej o bleñchoù gwevn ha fiñvus. Mont kuit !

Max, bec'h gantañ toullañ e hent dre-douesk ar yoc'h tud, e tousmac'h bouzarus ar porzh-houarn, a sav e benn hag a daol ur sell prim war spletennoù an horolaj vras a-ispiilh ouzh framm houarn ar werenneg uhel. Bizied an horolaj ne ziskouezont nemet eizh eur ha kard. Amzer en deus eta da gas e dreid, war e bouezig, betek penn-pellañ ar porzh-houarn, da dapout tren Kemper, pa ne loc'ho hennezh nemet da nav eur nemet kard. Gwell ha se, rak Max ne blij ket dezhañ bezañ war ar prim. Hervez e gustumañs a-gozh, ez a en e goazez en ur c'horn eus ar c'hombod, sko ouzh ar prenestr. Emañ e div val, ar valad skridoù hag ar valad dilhad, bet kaset gant un douger, a-us d'e benn. Da nav eur nemet kard, teir c'hwitelladenn. Ar marc'h-du a loc'h, skiltrus e sut, en ur deurel burezh tomm-berv ha bouilhoù moked tev. Mont a ra war-raok ouzh todion spontus ar brec'hennoù divountañ hag ar bountelloù bepeilat, ha stlejel war e lerc'h ar chadennad bagonioù. Pounner eo an tren, ha ken gorrek ken e vefe diaes krediñ e vo gouest da droc'hañ e hent, ken e vo pell, d'an tizh ruz, dre ar maezioù sioul, ha da gas an dud betek penn o beaj. Ur veaj evel ar re all eo koulskoude, ma wel Max ar maezioù o tibunañ dirak e zaoulagad. Hepdale avat e sant e benn o vranskellat hag e serro e valvennoù, o lezel ur froudad skeudennoù, eñvorennoù ha stummoù a bep seurt o tiflukañ, o tremen a-dreñv e zaoulagad damgloz hag o riklañ war skramm e spered, mesk-divesk, ha dizurzh-kaer, hervez youl kuzh ha kevrinus an diemouez, ouzh storlok ar rodoù war an div roudenn dir. Bourrañ a ra bezañ evel-se, hag evit mad ebet ne glaskfe dirouestlañ ar skeudennoù mell-divell-se evit o urzhiañ en ur reizhiad kempoell. Aner e vefe, n'eus forzh penaos. Gant se e lez e vrizh-hunvreoù da ruilhañ-diruilhañ en e spered, pa oar ez int dorioù rouantelezh ar marzh ha kenkoulz eginou bresk ha tec'hus e awen. Gwech-ha-gwechall e tigor e zaoulagad, hag e taol ur sell dre ar prenestr. Kant ha kant a daolennoù en em zispak dirazañ neuze.

Delwenn Max Jacob e Treboul

Pet gwech en e vuhez en deus graet Max ar veaj eus Pariz da Gemper, eus Kemper da Bariz ? Den ne oar. Bokedoù kaer an nevezamzer o frondiñ c’hwek a bep tu d’al linenn hent-houarn n’o deus ket dalc’het soñj anezhañ ; an evnigoù skoachet brav er brousgwez n’o deus graet van ouzh e welet o tremen ; ar pennekêrioù diazezet start war an turumelloù, ar bourc’hadennoù gant o ziez kozh savet a-hed hag a-dreuz o deus e welet o tremen, diseblant an tamm anezho ; ha, din da c’houzout, nag ar c’hoabrennoù pounner oc’h ober o hent uhel en oabl, nag ar girzhier, nag ar gwenodennoù, nag ar strobadoù gwez ouzh tor ar rozioù, nag ar saoutaj o peuriñ e balanegoù Breizh-Izel n’o deus graet ur gont pervezh eus monedoneoù dihabask an esparadenn a zenig-se. N’eo ket dianav dimp evelato e chomadennoù e bro e gavell e-tro ar bloavezhioù-se, rak Max a zistroio ingal da Gemper, betek kuzh-heol e vuhez : bez’ e voe e Breizh etre miz Ebrel ha miz

Here 1910 ; adarre etre miz Mae ha miz Kerzu 1911 ; ur wech c'hoazh, etre miz Eost ha miz Kerzu 1912 ; da lavaret eo, bep tro, ur c'hwec'h miz bennak. Bourrañ a ra tremen prantadoù hir pe hiroc'h e Breizh ha, n'eus forzh penaos, n'en deus ket aez a-walc'h da vont da lec'h all. Mont a ra bep tro davet e dud, chom ganto ur pennadig amzer ha reiñ e skridoù da lenn dezho. E vamm a lavar dezhañ : « Paourkaezh Max, kemer a rez kalz fred evit gwall nebeud a dra ! ». Klask a ra kompren he mabig, hogen n'eo ket evit kavout mat ar vuhez a ren, pa gav dezhi ne ra tra nemet faziañ diwar an hent mat. E dad, eñ, a lavaro diwezhatoc'h ne oa ket skridoù e vab kenkoulz ha romantoù Georges Duhamel, ar skrivagner e oa pitilh gantañ. D'ober o deus kompren o mab, ur mab ned eo mat da seurt ebet nemet da zuiñ paper ha da vastrouilhañ lien, evit doare. Pa vo bet anavezet Max dre-berzh e oberennoù kentañ, e anaoudeien e Kemper n'o do ket kalz damant outañ. Lesanvet e vo ganto “drouiz ar gubouriezh”. Petra 'fell deoc'h ! Den n'eo abostol en e vro !

Alies e tiler ti e dud e Kemper, e pella diouzh froud herrek an Oded, ma tañs an dour gant ur ganaouenn drant. Paket gantañ e dammig stal, e kimiad diouzh ar c'haeoù buhezek, diouzh ar straedoù kamm-digamm riblet a diez treuzigellek ha, graet gantañ e stouadenn azaouezus da dourioù dantelezet iliz-veur Sant Kaourintin benniget, ez a betek Enez-Tudi, da aveliñ e benn. Hañviñ a rae eno, damdost da stêr Pont-'n-Abad, e kenkizioù-hañv ar vondianed hag ar bitaoded en deus graet anaoudegezh ganto e Pariz, evel, da skouer, Paul Poirer (1879-1944). Hennezh a zo, d'ar c'houlz-se, ur c'hinklour anavezet mat, brudet zoken, hag ur mestr war an uhelwrierezh. Aozañ a ra, e Pariz, dibunoù gizioù. Krouet en deus patromoù nevez, direudet trolinenn ar maouezed, o broudet en deus da zilezel ar c'horfennoù strizh ha gwaskus e oant inkazet enno, ha roet d'ar maouezed un neuz-korf mistroc'h ha skañvoc'h. Pinvidik-mor

eo Paul Poiret, hag e vignoned o devez atav dor-zigor en e genkiz, ma vez dalbezh chervad bourrus ha c'hoari-gaer : « Koroll, kaniri ha chervad, netra fenoz nemet ebat » ! Estreget lonkañ aezhenn yac'hus an Arvor e ra Max eno : c'hoari a ra e dammig farouell, evel e Pariz, distagañ, jourdoul ennañ, a bep seurt begadoù fent, ha diduellañ ar vondianed gant e furlukinezeh. Alese ar vrud a alori hag a chafouler a bego outañ bloavezhioù-pad. Padal en dez diegi, alies-mat, o farouellañ evel-se dibaouez. Ar seurt c'hoarioù-se a c'hell dont da vezañ sklabezus d'an ene, hag e kav dezhañ en em izela oc'h ober stadig hag allazig d'ar vondianed, daoust ma kav da Boiret ha d'e anaoudeien all n'o deus biskoazh gwelet den ebet a gement hag a vije ken speredek ha ken desket ha Max. En ul lizher d'e vignon Kahnweiler e lavar Max e soñj hep kildroenn ebet : « *Emaon o paouez dont en-dro eus kenkiz Poiret, ha me eok, tremen eok gant va buhez e-ser an dud-se : n'em eus graet tra nemet pesketa, chaseal, roeñvat, bageal, evañ, debriñ, komz, dañsal, gwiskañ va botoù hag o diwiskañ, kouronkañ, evañ adarre ha pianota war ur beñveg disongeidet evit eilañ binvioù ken faos all... Kavout a ra din, a-wechoù, n'eus ac'hanon, e-touesk an dud-se, nemet ur c'hochenner* ». Pa ne vez ket o farouellañ, e kas e amzer etre plediñ gant ar steredouriezh ha tennañ o flanedenn d'an dud. Eno emañ e greñv, ha n'eus den par dezhañ da ziskuilhañ o amzer da zont d'an dud na da galfichat evito bitrakoù, divilhonoù, tilsamoù, hudelloù ha dougerien-chañs a bep seurt hag a bep stumm. Kinklañ a ra ar chañsvaderioù-se gant arouezioù kabalek ha gant gerioù hebraek – daoust ma ne oar ket ar yezh-se !

Bep bloaz, da zistro an diskar-amzer, pa vez marellet gwez Menez-Fruji gant amlivaj miz Here, pa weler ar gwez-kistin o velenaat hag ar pokoù o tigeriñ e-touesk ar brankoù, en tren adarre, war-gaout Montmartre ! Max ne fell ket dezhañ gwelet ar maezioù gronnet a velkoni, na gouzañv kaouadoù avel ha barradoù glav ar mizioù du : ne blij dezhañ nag an avel nag ar

fank, nag an erc'h nag ar skorn. E Pariz e teu adarre d'e bleg a-gozh, hag e ren ar vuhez ez eo boazet outi abaoe pell zo. Ma vijen bet livour, ha c'hoant ganin lakaat war al lien buhez ar barzh er gêr-benn e-tro ar bloavezhioù-se, ez eo un teirzaolenn eo em bije livet. Un teirzaolenn a zo, evel a ouzoc'h, ul lien hag ez a tri c'hombod oc'h ober anezhi. Va c'hentañ preder a vije bet reiñ un titl da bep kombod, evel ma oa ar c'hiz d'en ober gwechall, ha treset em bije an titl-se, ez-aketus, gant lizherennoù livet munut, re-bar da gaerskriverezh ar venec'h a-wechall-gozh. An titl kentañ a vije bet *Ar barzh o vevañ en dienez danvezel. Ar barzh hag e vignoned* e vije bet titlet an eil kombod. Ar c'hombod e-kreiz an teirzaolenn, sterniet brav etre an daou all, ha kaeraet gant ur framm prenn e livioù flamm, e vije bet *Ar barzh o labourat* an titl anezhañ. N'on ket livour, siwazh, ha ret-mat eo din kenderc'hel d'ober dre skrid, gant gerioù boutin ha yen, gwellikañ ma c'hellan koulskoude, un dezrevell eus buhez an esparadenn a zen bihan-se.

Sed a skriv Max d'ur c'heneil dezhañ, e 1913 : « *Setu meur a sizhun bremañ ma klaskan skrivañ dit. Hogen n'em boa ket daou wenneg da brenañ timbroù zoken. Ur ral e vez din kaout daou wenneg, ha, ma fell din gwellaat va zammig tinell e rankan ober stouigoù d'ar vondianed. Ha c'hoazh ! Ne vez leun-barr an asiedad soubenn a deurvez an aotrouien-se reiñ din nemet pa vezan bet amc'hraus diouzh ar beure, sabatuus da greisteiz, ha speredet-lemm eus an eil sklêrijenn d'eben. Honnezh n'eo buhez ebet !* ».

Bevañ a ra diwar-goust e vignoned hag e anaoudeien binvidik. Gwech ha gwechall e teurvez ur pitaod kar-an-arzoù bennak diglommañ stagelloù e yalc'h evit e skoazellañ ha, ha ma teu a-benn da gaout bemdez peadra da derriñ e naon, ken fall lojet e vez bepred. Biken n'en do aez a-walc'h da gaout ul lojeiz dereat, ha bevañ a raio, e vuhez-pad, e kozh kambroùigoù, gwech distag, gwech e letiez hudur. Biken avat ne lezo ar baourentez da vougañ al levenez. Gwerzhañ a raio e

levrioù kentañ dre rakpren, ha gwelet e vo Max, neuze, o vont a di da di, e-giz ur c'hlasker-bara, hag o c'houlenn, peuruvel, gant e anaoudeien binvidik, paeañ ar sammad pe darn eus ar sammad a-raok na vefe embannet an oberenn. « *Kochennnerezh eo, e gwirionez, a glask a-boan en em guzhat,* » a skrivo d'ar c'heneil emaomp o paouez ober anv anezhañ. Blaz ar c'hwerv a zo gant ar gomz-mañ, hep mar ebet. Padal biken ne zastumo hegas ouzh e baourentez, marteze a-walc'h dre an abeg ma oa anezhañ ur spered aes a zen, unan na oa ket techet da glemm na da emdrueziñ. Pal ar vuhez, evitañ, ne oa ket tolpañ madoù, ha gant ma c'halle strivañ da sevel skridoù difestur, livañ lienoù, studiañ ent-dizalc'h ha pleustriñ e vignoned, e kave dezhañ e oa eürus.

Ur c'hras kaer eo dezhañ kaout keneiled vat, rak ar vignoniez a gempouez ar baourentez. Max, evel hon eus gwelet kentoc'h, a zo un den hegarat, tomm ouzh an dud, techet, a-wechoù, da vezañ goapaer. Hogen pa zegouezh dezhañ feukañ unan pe unan gant ur gomz dichek bennak, e sav keuz dezhañ diouzhthu. Faziañ a rafer o krediñ en deus renet ur vuhez digevannez. Diwezhatoc'h zoken, pa 'z aio d'en em dennañ en ul lec'h distro evit skrivañ ha prederiañ e peoc'h, pell diouzh ar gêr vras, ez aio ur bern tud davetañ, hag an arzourien a yelo betek Saint-Benoit-sur-Loire d'ober ur gweled dezhañ a vo atav degemeret c'hwec gantañ. Biken ne vo anezhañ un den serret warnañ e-unan. Betek ar brezel e tarempredo ingal Apollinaire, Picasso, André Salmon, Braque, Matisse, ha paot a arzourien all e vefe re hir o menegiñ holl amañ. Ret eo derc'hel soñj e oa paour an dud-se e-tro ar bloavezhioù 1910, daoust pegen brudet ez eo o anvioù bremañ. Boutin eo pep tra etrezo, lodek ez int, holl gwitibunan, en hevelep kredenn, en hevelep feiz : evito ez eo trec'h buhez ar spered war an danvez, lakaat a reont an arz dreist da bep tra, ha saouriñ an hevelep traoù, heugiñ an hevelep traoù.

Emaint o klask o hent d'ar c'houlz-se, hag alies zoken o tigeriñ kalz war dachenn an arzoù. E 1913 e teu er-maez teskad barzhonegoù Apollinaire, e oberenn-dreist, *Alcools* an titl anezhañ. Burutellet e vez gant ar skridvarnourien, hag ar braz anezho a gav abeg el levr-se. Max avat a zo entanet. Sevel a ra krog e vignon, ha skrivañ er c'helaouennoù n'en doa ket bet kaeroc'h lenn abaoe pell a oa hag ez eo an teskad barzhonegoù-se ur pezh-labour dudius. Ne zistan ket kennebeut e vignoniezh gant Picasso, daoust ma sav gwech-ha-gwechall chifoni ha broc'h etre an daou zen : emamp e miz Gouere 1913, ha Picasso a gas Max gantañ d'ober un tamm diskui-zhañ e Bro-Spagn. N'eo ket un ebat avat tremen vakañsoù gant Max, rak hennezh a gemer oaz eus gwreg Picasso. Gwelet e vignoned o timeziñ pe o vevañ gant ur vaouez a zo ur ranngalon evitañ, rak kavout a ra dezhañ, e gwir pe e gaou, e vez disteraet o c'heneilded en e geñver. Miz-pad, e Bro-Spagn, e vez sach bemdez etre an daou arzour. N'eo ket ar wech kentañ avat ma sav droug ennañ ouzh gwreg e vignon. Ne vo ket ar wech diwezhañ kennebeut all. Ma ! Ur vroc'hadenn ur wech an amzer ne ra ket gaou ouzh ar vignoniezh !

Al livour, n'eus forzh penaos, ne ra ket mell forzh eus stultennoù e vignon : labourat a ra. Emañ bremañ e-touesk livourien ar penn-a-raok. Neb en dije rak-kemennet e oa Picasso, e 1906-1908, hag eñ neuze o liveañ e lienenn vrudet *Dimezelled Avignon*, o tigeriñ un hent nevez d'al livouriezh, e vije bet graet goap outañ 'm eus aon. Hag al livour ne ouie ket, pa stagas da liveañ an daolenn-se, e tlee degas ken bras nevezadur. Livet en doa, da gentañ, ur strollad maouezed noazh. Hogen ne ouie ket re vat, er penn-kentañ, penaos lakaat splannoc'h ar stummoù ha reiñ bos d'an daolenn anez ober gant teknik an amsked. Klask a rae un doare ober nevez. Levezonet e oa, d'ar c'houlz-se, gant an arzoù kentidik, dreist-holl gant an delwenniñ afrikan, hag an arzour e teuas war e

spered ar soñj da lakaat an takadoù teñvaloc'h war-wel en ur ober gant linennoù tev kenstur. Ne ouie ket e oa war-nes reiñ lañs d'ul luskad arzel nevez a vo anvet Kubouriezh. Edo da vat war hent al livouriezh difetis, ha ne bleustro mui, a-ziwar neuze, nemet war an arz solluniek. An daolenn-se e savo breud taer, randael ha tabuterezh war he divout.

Apollinaire e vez embannet e levrioù, Picasso e sav tabut a-zivout e zoare livañ. « Ha Max ? » a gredan klevet va lenner o c'houlen. Che ! Arabat e ve deoc'h krediñ e chom arouarek ! Faziañ a vras a rafec'h. Pa ne vez ket o skrivañ pe o studiañ, en em ro d'al livouriezh ha d'an treserezh, gant gred bras, daoust ma rank labourat ouzh skleur ur gleuzeur dre eoul abalamour d'an teñval ma 'z eo e gambrig. Kement-mañ avat ne vir ket outañ da dresañ dibaouez ha da livañ gouachennoù e-leizh ha paot a walc'hlivadurioù awenet gant pennaennoù ar Gubouriezh. Taolit ur sell ganin war e dammig lojeiz, ma fell deoc'h, gwelit an den bihan-se en e goazez ouzh un daol gronnet a levrioù, taolit pled ouzh al liennoù kostezet ouzh ar voger, ha lavarit din ha n'emaomp ket amañ, ent-gwir, dirak pimpatrom an arzour liesdonezonet. E-tro ar bloavezhioù-se eo e teuo a-benn da embann e levrioù kentañ ha da werzhañ e liennoù.

E 1912 e teu er-maez e gentañ teskad barzhonegoù, titlet *La Côte*. Un iskis a levr eo hennezh, e gwirionez. Gwiet eo al levr-se gant danvez Breizh, ha kavout a raer ennañ, goude ur rakskrid hir o trevezañ stil c'hwezet brizh-keltiegourien an XIX^{vet} kantved, barzhonegoù ha kanaouennoù-pobl divyezhek. Max a skriv er rakskrid en deus dastumet ar barzhonegoù-se e brezhoneg hag o lakaet, da c'houde, e galleg. Un touellerezh lennegel n'eo ken avat rak, e gwirionez, ar barzhonegoù hag ar "c'hanaouennoù-pobl"-se a oa bet savet gantañ e galleg, diwar batrom al lennegezh-pobl, ha lakaet e oant bet e brezhoneg gant ur Breizhad brezhoneger hag a oa unan eus e anaoudeien. Max, n'eus forzh penaos, ne ouie nemet ur sklabez brezhoneg,

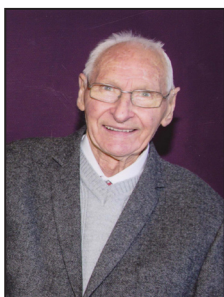
peogwir n'en doa ket desket ar yezh. Klevet en doa hepken an trefodaj a gomzed e Kemper da vare e vugaleaj hag e yaouankiz.

Ken bras deur a gemer bepred gant ar relijion, ha studiañ a ra an Aviel, ent-dizalc'h, dreist-holl diouzh savboent an arouezioù. Gwech-ha-gwechall e vez pedet da ginnig ur brezegenn diwar-benn an temoù-se. E 1912 e teu a-benn da embann ul levr ma kaver un heklev eus ar prederiadennoù-se : *Saint-Maternel*. Bloaz goude e embann *Œuvres burlesques et mystiques du Frère Maternel*, hag ul levr all, *Le Siège de Jérusalem*. Al levrioù-se e kaver enno, mesk-ha-mesk, barzhonegoù komz-plaen, divizoù, enklozet en ur meni romant, laosk a-walc'h e steuñvenn. Kavet en deus, war a seblant, e stil dezhañ e-unan, un doare-skrivañ ma kaver ennañ war ar memes tro fent ha preder don, hep na vije tu da c'houzout, a-wechoù, peur emañ ar skrivagner o farsal hag oc'h ober goap, ha peur emañ o skrivañ a-barfeted. Hogen al levrioù kentañ-se e sked enno un awen lieseurt hag ur faltazi vurzhudus, hag al lavar eo gwevneston e fram.

Embannet eo bet al levrioù kentañ-se diwar goust an aozer, pe dre rakpren, ha ne stumm ket e labour skrivagner d'ober eus ar barzh paour un den pinvidik. Daoust m'eo bepred ken paour, evelato ez eo anavezet bremañ gant un dornadig lennerien, lenneien anezho peuzholl, seul vui ma sav ingalingal pennadoù-skrid ha barzhonegoù evit *Les Soirées de Paris*, kelaouenn e vignon Apollinaire. Kalz skridoù all a zo gantañ war ar stern, hogen ne vint embannet nemet kalz diwezhatoc'h. Emañ Max oc'h ober e dreuz e meteier an arz hag al labour-spered.

Da vezañ kendalc'het...

Ifig Jacob, kouer ha stourmer

Ganet e oa bet Ifig Jacob d'an 23 a viz Meurzh 1925 e Rosko. An eil eus ur familh a seizh bugel e oa. Goude bezañ bet skoliet e Kastell-Paol ez eas da z-Dinarzh d'ar skol d'e 11 vloaz ha pevar bloaz war-lerc'h da Anjev, e-lec'h ma chomas pevar bloaz all. E 1944 e teuas en-dro da Gastell evit tremen ar vachelouriezh, na c'hellas ket tapout abalamour d'ar brezel. Goude

bezañ bet kontaouer e ti ur marc'hadour-legumaj en em lakaas da labourat douar. Kemer a reas perzh e *J.A.C.* (Yaouankizoù kristen diwar-ar-maez). Eno e reas anaoudegezh gant danvez e wreg. Eureujiñ a rejont e 1953 ha mont da zerc'hel tiegezh e Feunteun-Konan, e Kamlez, e-kichen Landreger. Ur marc'had nav bloaz e chomjont eno, hag ober 5 a vugale. E 1962 e teujont en-dro da Rosko, daou vugel all a c'hanas eno. E-pad ur frapad e c'hounezo Ifig legumaj a-raok mont war an ognon-bleunioù ha bleunioù-troc'h. Oberiant e oa er *Sica*. E 1989 e tilezas an tiegezh, kemeret gant e vab Glaoda (Max Jacob ! Soner ha dañser anezhañ) war e lerc'h.

Brezhoneger a-vihanik 'oa Ifig – ur brezhoneger dispar desket war ar yezh. Levezonet oa gant Visant Seite, Visant Fave hag ivez gant *Skol Walarn* hag *Al Liamm* (tremen a reas an arnodenn-vrezhonek – an Trec'h ? – gant gourc'hemennoù Langleiz ha Ronan Huon).

Aet pell diouzh ar gêr – Dinarzh ha Anjev – e teuas skiant dezhañ da vezañ Breizhad penn-kil-ha-troad. Deskiñ a reas diouzh ar binioù bras ha dont da vezañ ezel eus bagad Trelaze, gant ar Vretoned divroet eno. D'an distro da Vreizh ez aio gant e vreur Yann da seniñ e gouelioù ar vro. Labourat a raio evit ar brezhoneg ha sevenadur Breizh a-hed e vuhez.

War-lerc'h ar brezel 40 en doa savet e Rosko *Beilhadegoù Bro-Leon*. Un toullad bloavezhioù zo em boa goulennet outañ skrivañ ur pennad diwar ar beilhadegoù-se, ha sed amañ berr-ha-berr e zanevell.

Ar c'hoariva e brezhoneg e Rosko etre ar bloavezh 1948 ha 1955

Er bloavezh 1948, Visant Fave a oa aluzenner an *Y.K.A.M.* (Yaouankizoù Kristen ar Maezioù), *J.A.C.* e galleg, evit an Eskopti. Hag o vezañ ma teue eus a Bariz an holl baperioù a bep seurt, o tisplegañ deomp penaos ober ha penaos soñjal, Visant Fave a droe e brezhoneg ar paperennoù-se, goude bezañ o c'hempennet. Evel-se hon deveze danvez da studial bep miz, hag e brezhoneg atav evit ar baotred.

D'ar mare-se e voe aozet e Gwitreg ur sizhunvezhiad studi evit tud Kornôg Bro-C'hall. Daou zen evit pep departamant o doa da vont. Visant, evel-just, a glaskas daou zen yaouank troet

ouzh ar brezhoneg, ul Leonad hag ur C’hernevad (Y. Jacob ha J.-L. Lallouet) unan a Rosko hag egile eus a Bleiben.

Distro d’ar gêr, pep hini en doa da labourat hervez ar pezh en doa desket. Dre chañs, e oa bet goañv bras, setu m’hon doa bet nebeutoc’h a labour gant ar c’haol-fleur (ne oa ket deuet c’hoazh ar c’hiz da vanifestiñ, anez da se e vijemp bet o stouvañ an hentoù bras, a-enep ar skorn, na petra ’ta !).

Bez’ e veze pezhioù-c’hoari e galleg er “patronaj” alies a-walc’h, gant Kêris. Met an dud diwar ar maez a oa rouez a-walc’h o vont di : rankout cheñch dilhad, bezañ diwezhat o tistreiñ... dispign arc’hant... Setu ma soñjis ober beilhadegoù evit ar beizanted en o grañjoù, lod anezho a oa bras a-walc’h da lojañ hanter-kant den bennak, hag ul leurenn c’hoari ouzhpenn. An dud n’o dije nemet pemp pe zek munutenn vale da vont di – parrez Rosko a oa rannet e pemp lodenn, en-dro d’ur c’hrañj vras anvet “*Hangar*” e galleg. Ur veilhadeg bep sizhun a veze graet. An dud a veze pell a-raok o c’houleñn peur e vije o zro, peur e teuoc’h adarre ? Ne veze graet trouz ebet er c’hazetennoù, na pedet hini ebet eus paotred ar c’helaouennoù, na lakaet panell ebet e korn ar pannelloù. An holl a veze o c’hortoz, hag ar vrud a yae eus an eil ti d’egile, dreist-holl dre ar merc’hed en-dro d’ar poull-kannañ, rak eno eo e veze klevet ar c’heleier.

Petra a veze graet er veilhadeg ? An tamm bras a oa ur pezh-c’hoari, ha tro-dro e veze kanaouennoù, kontadennoù, c’hoarioù bihan evel ar vazh-yod ha re all. Abaoe ar sav-heol e veze un dousenn baotred vat o kempenn an traoù, setu ma veze renket mat pep tra er c’hrañj evit ur wech, ha digevnidet ha skubet kempenn. Lakaat a raemp ivez an dud da gemer perzh e-pad ar veilhadeg, muiañ ma c’hellemp. An arvesterien n’o

devoa netra da baeañ evit dont e-barzh, ha ne veze graet kest ebet kennebeut. Evit ar pezh-c'hoari, ur miz a-raok e stagemp da zeskiñ. Kavet em boa er c'helaouennoù ar re a blijfe da dud ar vro, hag on deuet a-benn da lakaat va dorn war al listenn am boa savet er bloavezh 1948, hag ez eus pemp hag hanterkant anezho (bez' e oa sur leun a re all dianav din).

Ar veilhadek, evel-just, a oa penn-da-benn e brezhoneg : pezh-c'hoari, kan ha sportoù, rak an holl a gomze brezhoneg d'ar poent-se, daoust ma teue a-wechoù daou pe dri ger galleg distaget gant ur prizonier nevez distro eus Bro-Alamagn, ha c'hoant dezhañ diskouez deomp en doa desket un dra bennak oc'h ober e dro.

Ne raemp ket a vruderezh, met Youenn Drezen a oa deuet a-benn da glevet un tamm anv, hag e skrivas din evit goulenn ha paeañ a raen va skodenn d'ar *Sacem*.

— Ne ran ket, emezon dezhañ, rak ne welan gwennege ebet o tifoupañ er beilhadegoù-se.

Gwir eo hon doa c'hoariet lod eus e bezhioù *Karr-kañv an Aotrou Maer, Youenn Vras hag e leue*, ... Anavezet em boa Youenn Drezen e Sant-Brieg evit ar *C'hendalc'h Etrekeltiek*. Lavaret en doa din en doa skrivet ur pezh-c'hoari, anvet *Youenn Vras hag e leue*. « Youenn Vras eo me, emezañ, ... hag al leue eo me ivez ! » Ur farser e oa Youenn. P'edomp o tont eus ar c'hoariva, hon doa c'hwec'h pe seizh pazenn da ziskenn war ar blasenn. Ni a oa o tont d'an traoñ, war hor sklak, Youenn a oa chomet a-sav war an derez uhelañ. Pa drois va fenn da welout perak e oa chalet eno : « Me, a zistagas Youenn, eo brasañ skrivagner a zo e Breizh ! ». Ni d'an traoñ a heje hor penn evit ober plijadur dezhañ. « Brasañ skrivagner e Breizh ! a lavaras Youenn adarre war an ton bras... ur metrad ha pevar-ugent, » hag an holl da c'hoarzhin, disammet.

An istorioù-mañ a sell ivez ouzh ar c'hoariva, met poent eo din echuiñ da c'hlabousat, setu amañ, al listenn pezhioù-c'hoari am boa kavet d'ar poent-se e 1948.

- 1) *Ar chiminaou* – Dir-na-Dor – 2 arvest – 1925
Emgleo Sant Iltud – 2 waz ha 6 maouez
Distro ur paotr yaouank bet tec'het kuit.
- 2) *An hini gozh o vont da dennañ he foltred* – Dir-na-Dor
Feiz ha Breiz
- 3) *Biel al liardou* – Lomik Helies – 3 arvest – 1909
- 4) *Ar Bleizi* – gant ar Falz (Keravel) 1935 – 1 arvest
3 gwaz + 1 vaouez
- 5) *Biskoaz kement all* – Ar Falz – 1947 – farsadennoù eus an
TSF
« Butun kaoc'h marc'h »
« An dour Kologn »
« Kalz trouz evit nebeut tra »
« An alc'houez »
« Bec'h d'ar brilli »
- 6) *Karr-kañv an aotrou maer* – Youenn Drezen – 3 arvest
19 c'hoarier – 2 vaouez
Gwalarn niv. 159 - 1943
- 7) *Yer giz nevez* – Erwanig – *Sav* niv. 31 – 1944
1 arvest

- 8) *An dakenn dour* – Jarl Priel – 1 arvest hir
1 gwaz ha 2 vaouez kozh
- 9) *An eured aour* – Paotr Treoure
2 c’hoarier kozh
- 10) *Youenn Vras hag e leue* – Youenn Drezen – 1948
1 vaouez ha 4 pe 5 gwaz
- 11) *Ret eo nouiñ ar Gurun Gozh* – Youenn Drezen – 1948
5 gwaz hag 1 vaouez (o c’hoari 2 rol)
- 12) *Anduilhenn ar person* – Youenn Drezen – 1948
- 13) *Nomenoe-oe !* – Jakez Riou – 1935
- 14) *E-tal ar poull* – Yann-Vari Perrot – 1 arvest
1 gwaz ha 2 vaouez
- 15) *Ar c’hemener* – J. ar Bayon – 1 arvest
Feiz ha Breiz
2 waz ha 6 bugel
- 16) *Ar c’hornandoned* – J. ar Bayon ha Y. V. Perrot – 1907
1 arvest – 5 den
- 17) *Ar Vamm* – troet diwar ar c’hembraeg (Y. V. Perrot)
2 vugel, 2 waz, 2 vaouez
- 18) *Paotr e vragoù berr*
- 19) *Trubuilhoù ar seizh potr yaouank* – Loeiz ar Floc’h – 1927
11 c’hoarier

- 20) *Distro ar prizonier* – Ao. Fave
4 c'hoarier
- 21) *Ar Sorser* – gant Alan... ? diwar *Le vilain mire* hag *Esope*
10 c'hoarier
- 22) *Un nozveziad reo gwenn* – *Feiz ha Breiz* – 1928
- 23) *En o eil bugaleaj* – G. Berry (troet diwar ar c'hembraeg
gant Y. V. Perrot) – 1928
Farsus
- 24) *Marc'had kuzh* – Jakez Konan – 6 arvest – 1944
Gwalarn niv. 161
7 c'hoarier
« N'eo ket brav d'an den bezañ paour ha dister. »
- 25) *Mor Penn-Marc'h* – Youenn Drezen – 1947
Skrid ha Skeudenn
10 c'hoarier
- 26) *Un den a netra* – R. Hemon – 1927
Gwalarn niv. 9
4 c'hoarier
- 27) *Ar baleer bro* – Jarl Priel – 1943
Sav niv. 26
7 c'hoarier
Karantez ur plac'h yaouank, trec'h da hini ur vamm evit
he mab

28) *Ar vrud a red* – Lady Gregory – troet diwar ar saozneg gant
Mean Tan – 1940

Sav niv. 18

10 c'hoarier

Farsus kenañ – a-enep ar merc'hed o flapat

29) *Gwreg an Toer* – Tangi Malmanche – 1942

Sav niv. 24

5 c'hoarier

Trist – Trouz Tiegezh

30) *Aotrou Maer Zalamea* – troet diwar ar Spagnoleg – 3 arvest
– 1942

Gwalarn niv. 152-3

11 c'hoarier

31) *La Celestina* – *Gwalarn* 156-157

32) *Marvailh an ene naonek* – Tangi Malmanche

2 vaouez ha 2 waz

Trist

33) *Ar Baganiz* – Tangi Malmanche

34) *Gurvan* – Tangi Malmanche

35) *Salaun ar Foll* – Tangi Malmanche

36) *Ar plac'h dianav* – Alex. Blok – troet diwar ar rusianeg
gant R. Hemon

37) *Ar goulenn dimeziñ* – Tchekov – troet diwar ar rusianeg
gant Keravel

- 38) *Kornandoned Sant-Kadou* – bet c’hoariet evit *Bleun Brug Kastell-Paol*
- 39) *An divroad* – Davies – troet diwar ar c’hembraeg gant Y. V. Perrot – 1 arvest – 1935
4 c’hoarier
- 40) *Ki ha kaz* – Job an Drouz-Vor – 1 arvest – 1912
Dihunamb
Evit ar vugale
- 41) *An tri Consort* – An Drouz-Vor (gwenedeg)
Dihunamb
- 42) *Evit Doue hag ar Vro*
- 43) *Mab ar brezelour*
- 44) *Ar Mesi*
- 45) *Alan al louarn* – Hollsent ar Garreg (A. Goaziou) – 1903
12 gwaz
- 46) *Santez Trifna* –Ao. Jouanno – 1925
Emgleo Sant Iltud
- 47) *Nikolazig* – J. ar Bayon – 1923
- 48) *Tri devezhour evit an east* – Jarl Priel – 1949
Al Liamm Kerzu 1949

49) *Biniaouer an avel hag an heol* – R. Hemon – 2 arvest – 1950

Al Liamm niv. 18

50) *Pardon Barrabas* – Y. V. Perrot

6 c'hoarier

51) *Un abardaez e Kervarzin* – 1 arvest

5 c'hoarier – 5 krouadur

52) *En dro da Vari-Sent* – Jarl Priel – 1 arvest

Al Liamm niv. 23

2 vaouez ha 2 waz

C'hoant dimeziñ da unan, tri all o sikour, en aner

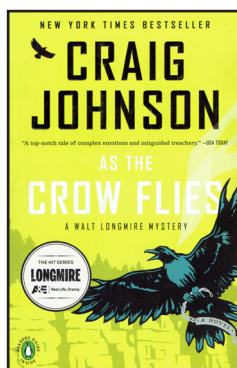
Farsus

An holl bezhioù lakaet gant Ifig war ar roll ne oant ket bet disklêriet gant strollad Rosko evel-just (penaos displegañ Nomenoe pe Gurvan e ken berr amzer ?). Diskouez a ra ar pennad-se e veze c'hoariet pezhioù lennegel uhel war ar maez, ouzhpenn ar pezhioù poblek.

Herve LATIMIER

As the crow flies, A Walt Longmire mystery,
gant Craig Johnson,
Penguin Books, 2013
340 pajenn, \$15

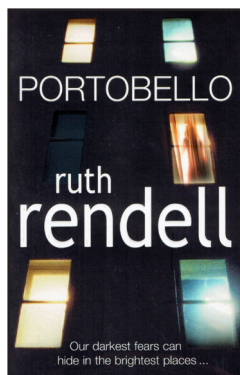
Emañ eured merc'h Walt Longmire o tostaat hag aet eo da fall an emglev a oa bet evit an dachenn... Gant aon rak fulor Cady emañ Walt o klask ul lec'h all gant e vignon Henry Standing Bear pa welont ur plac'h *Crow* o kouezhañ eus un tornaod... N'emaint ket war o zachenn met un heuliad degouezhioù a gas Walt da reiñ sikour da Lolo

Long, renerez yaouank polis ar Mirva Indian. Evel da gustum ez eo savet mat an istor. Ar perzh heverk amañ eo e tremen ar brasañ eus an traoù e-touez an *Native Americans*. Un doare d'ober anaoudegezh gant ar vuhez war dachenn ar Mirva : ar servijoù sokial, ar polis, ar servijoù yec'hed, ar skol eil derez hag ar radio... Daoust

d'un istor spontus a-walc'h, e kaver amañ evel er romantoù all e-leizh a fent hag eskemmoù eus ar c'hentañ. Ur wech ouzhpenn e c'hoari relijion an *Native Americans* he roll peogwir e kemer Walt perzh en ul lid eus an *Native American Church* ma teu da dañva *peyötl* (*peyote* e saozneg), an tog-touseg a laka da gaout gweledigezhioù. Ar

gweledigezhioù-se a sikour anezhañ en e enklask zoken... An darempredoù etre an dud a zo unan eus perzhioù dibar levrioù Craig Johnson ha kavout a reer amañ tudennoù a-feson. Ur bern *Native Americans*, *Crow*, *Lakota* ha *Cheyenne*. Ha da gentañ penn Lolo Long evel-just. Lennit al levr, ne gavoc'h ket hir hoc'h amzer, me lavar deoc'h...

Portobello,
gant Ruth Rendell,
Arrow Books, 2009,
376 pajenn, 10,50€

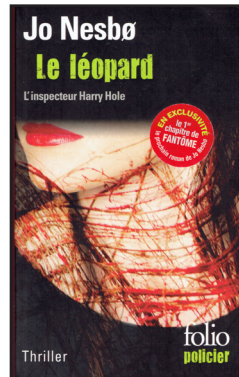
Adkavout a reer e *Portobello* ar pezh a gaved e *King Solomon's Carpet* gant Barbara Vince (un anv pluenn da Ruth Rendell) : pouez ul lec'h (amañ Portobello Road e Londrez ha karter Notting Hill) ; tudennoù n'o dije ket bet abeg da vezañ e darempred liammet gant darvoudoù eeun ha souezhus war un dro... Kavout a reer tud pinvidik-tre, "boboed", tud vunut tapet e rouedoù ha kudennoù ar gevredigezh a-vre-

mañ, izili eus un doare sektenn... Ur romant "du" eo peogwir e kaver ennañ daou zen lazhet ha meur a laeroñsi met ne lakaer ket al lenner da gemer perzh en un enklask bennak. Un digarez eo da zeskrivañ an dud a-wechoù gant un doare truez tost faeus, alies gant ur fent kriz. Kalz a zo un tamm drol pa ne vezont ket sot-nay. Daoust d'an *happy ending* (estreget evit an daou den lazhet evel-just) n'eus ket

kalz a dudennoù a gaver plijus penn-da-benn. Emgar eo an darn vrasañ anezho hag unan a zo pilpous-meurbet ouzhpenn, rukunus a lavarfen (Tonton Gib, “mesaer” Bugale Zebulon)... Ha koulskoude, daoust da draoù

un tamm diaes da grediñ e lenner al levr gant plijadur, skrivet mat eo, nerzh a zo gant an deskivadurioù hag ar seurt fent ha laka da vousec’hoarzhin alies, gant ur pistig morc’hed a-wezhoù...

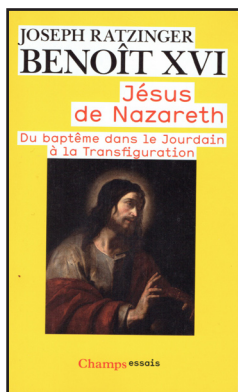
Le léopard,
gant Jo Nesbø,
troet e galleg gant
Alex Fouillet,
Gallimard, 2012,
864 fajenn, 23€

Kinniget oa bet Harry Hole da lennerien *Al Liamm* c’hoazh (niverenn 392). Un doare enep-haroz a gaver kalz er romantoù polis a-vremañ. Ar romant-mañ a grog gant muntroù misterius a laka servijoù polis Oslo da gas un ensellerez da Hong-Kong evit adkavout Harry Hole ha goulenn digantañ distreiñ. Eus Hong-Kong da Norge e vezer kaset d’ar Rwanda ha d’ar C’hongo ivez ; ober a reer anaoudegezh gant “aval Leopold” (diwar anv roue Belgia...), ur benveg boureviañ spontus. Feulster e-leizh, kasoni, arc’hant, galloud, karantezioù

luziet, istorioù familh kuzh, brezel etre servijoù polis, brezel er C’hongo... Hir eo an oberenn met lenn a reer anezhi buan. N’eo ket an dibenn un *happy ending* rak n’eo ket an diskoulm unan eeun ha ne gemer ket an “harozed” an hent a c’heller krediñ... Ha koulskoude e kaver e fin al levr chabistr kentañ un enklask all gant Harry Hole...

**Jésus de Nazareth,
Du baptême dans
le Jourdain à la
Transfiguration,**
gant Joseph Ratzinger
ha Benoît XVI,
troet e galleg gant
Dieter Hornig,
Marie-Ange Roy ha
Dominique Tassel,
Champs essais, 2011,
430 pajenn, 8€

Kentañ lodenn oberenn ar Pab bet Benead XVI diwar-benn Jezuz eo al levr-mañ. Ul levr a-bouez eo. Ne laka ket Joseph Ratzinger a gostez an im-bourc’hioù a-vremañ a-zivout Jezuz istorel hag an Avieloù, pell ac’hane, met klask a ra diskouez n’hell gwirionez personelezh ar C’hrist bezañ komprenet nemet ma ’z aer en tu-hont d’ar sell-se... Ma kreder ez eo eñ eil person an Drinded deuet en hon-touez e taoler ur sell disheñvel war ar pezh a lavar diwar-benn al Lezenn, Komz Doue d’an dud pe Rouantelezh Doue... Leun a ouiziegezh hag a soutilded eo an destenn. Skrivet en un doare pedagogel-kenañ ha plijus da lenn. Dek chabistr a gaver el levr. Dedennus int holl. Ar re

diwar-benn ar Brezegenn war ar menez, diwar-benn ar Bater hag a-zivout ar parabolennoù o deus plijet din ar muiañ. Ma klasker intent piv oa Jezuz n’heller ket chom diseblant dirak ar prederiadennoù “personel”-se. Reiñ a ra c’hoant lenn an eil levrenn...

**Bretagne, Les questions
qui dérangent,**
gant Mikael Bodlore-Penlaez,
Lionel Henry ha Pierre-
Emmanuel Marais,
Yoran embanner, 2014,
110 pajenn, 12€

Ouzhpenn anvioù an tri c'homper e kaver hini Christian Troadec evit ur raskrid hag hini Yvon Ollivier evit ur skrid-klozañ. Soñjal a reer o deus bet fent o sevel al levr. Daoust da se ez eo un oberenn sirius rak mar deo un tamm atahinus an 42 goulenn ez eo sirius ar respontoù, titouret mat ha subtil a-wechoù. Berr eo pep pennad, div bajenn ennañ ha kinniget

sklaer. Ur benveg mat e vo evit an dud a fell dezho kompren ar Vretoned en tu-hont d'ar rak-varnioù dreist-holl. Ur benveg displegañ eo evit ar stourmer. Plijus eo stumm al levr : bihan, sklaer gant skeudennoù ha tresadennoù. N'eo ket parfed evel-just ha kavet 'vo amañ hag ahont rebechoù d'ober. Gwellat 'vo ma vez implijet. Setu ar pezh a c'heller hetiñ dezhañ...

PETRA NEVEZ ?

**Herve LATIMIER,
Stefan CARPENTIER &
Malo BOUESSEL du BOURG**

Na baeit ket !,
gant Petros Markaris,
troet diwar ar gresianeg
gant Alan Botrel,
An Alarc'h embannadurioù,
407 pajenn, 14€

N'eur ket souezhet e vije aet ar maout gant Aléxis Tsípras en dilennadegoù diwezhañ e Bro-C'hres, goude bezañ lennet romant polis Petros Markaris : *Na baeit ket !*, bet lakaet e brezhoneg gant Alan Botrel. Livañ a ra an aozer ur gevredigezh c'hresian hag a rank talañ ouzh diaesterioù a bep seurt. Berr eo lost an arc'hant

dindan dalc'h an Troika : digresket ar goprou hag al leveoù, kresket an dilabour hag an tailhoù. Ha n'eo ket dre hanterober ! Roet e vez da gompren deomp penaos en em sant mezhekaet ha traiset ur bobl en he fezh. Ret dezhi dougen an toaz d'ar forn bout m'eo bet splujet ar vro en enkadenn gant pennoù meur an arc'hant bras :

an tiez bank, an amseziou notenniñ... Sed ar C'hresianed, hanter vadaouet, hanter bleget d'o stad. Euvriñ a reont o c'hounnar, met o kroزال emañ an arnev.

War al lien-goueled-se en deus livet Petros Markaris drouglazhioù a-steudad e Kêr-Aten. Dibennet e vez arc'han-tourien gant ur sabrenner kevrinus, tra ma vez skignet traktoù ha pegsunioù dre ar straedoù oc'h atizañ an dud da rebellañ ouzh an tiez-bank : « Na baeit ket ! ». Piv an em-penner ? Roet e vo plouz da chaokat d'ar c'homiser Kosta Charitos. Ouzhpenn ar muntre a laka kalet dezhañ. D'ober en deus gant ar bolitikourien ivez,

gant e rener, tapet etre an dour hag ar c'hler dalc'hmat, ha c'hoazh gant e genseurte a ra helebini gantañ.

Petra bennak m'eo estlam-mus hag euzhus *modus operandi* ar muntre, ne 'z a ket an enklask war-raok gwall vuan, ken em befe kavet hir ma amzer paneve temz-spered hoalus ar c'homiser hag un toullad tudennoù all, liv ar wirionez warno. Plijadur am eus bet ivez gant yezh pinvidik ha resis Alan Botrel. Un tamm skort em eus kavet ar roll-gerioù e fin al levr avat... Danvez zo da zeskiñ diwar-benn stad ar gevredigezh e Bro-C'hres hiziv an deiz, ha gant-se se, dreist pep tra, em eus graet ma butun.

MBdB

Chaokañ mizer,
gant Flann O'Brien,
brezhoneg gant
Kristian Braz,
Mouladurioù Hor Yezh,
145 pajenn, 12€

El levr-mañ e kont Bonaparte O' Coonassa e vuhez adalek e c'hanedigezh betek... Ac'hanta !

N'emaon ket o vont da lavaret deoc'h penaos ec'h echu ar romant. Un iwerzhoneger unye-

zhék eo Bonaparte ha daoust ma komz hogos abaoe m'eo deuet er bed-mañ e seblant bezañ bet ganet d'ur Sadorn da noz goude ar c'hrapouezh. E-touesk tud paour e welas gouloù an deiz evit ar wech kentañ, en ur feurm lous dirapar en ur gêriadenn n'eus ket anezhi e gwirionez. Er c'horn-bro paour-se e ra glav noz-deiz koulz lavaret. Bevañ-bevaik a ra diwar batatez hag un tamm kig-moc'h ur wech an amzer. Ne oar ger saozneg ebet pa 'z a d'ar skol, ar pezh a gousto d'e lêr, ha lakaet e vo dezhañ un anv saoz gant ar skolaer evel m'eo bet graet d'an holl re all. Panevet an doare da gontañ e vefer techet da grediñ ez eo ur vuhezskrid gwir. N'eo ket. Ur flemmskrid an hini eo. Ur romant leun a fent, da lâras James Joyce e-unan. Piv e venne Flann O'Brien flemmañ gant e skrid ? Difennerien an iwerzhoneg hag ar c'hizioù kozh evit doare, ar re a azeule ar beorien hag o iwerzhoneg. Un tamm mat a c'hoap e ra ivez ouzh un nebeud buhezskridoù eus e vro evel hini Peig Sayers (bet embannet e galleg gant *An Here*).

Fentus eo ar skrid a lavarar dimp. Peadra zo da vous-

c'hoarzhin amañ hag ahont. Dirollañ da c'hoarzhin ne reot ket da'm meno. Ha pa oa echu ganin penn-da-benn e oan chomet etre daou soñj. Ne c'hallan ket lavaret ez on bet displijet da vat, n'eo ket ul levr hag a lennin adarre. Un tamm diamzeret eo a gav din.

Troet eo bet ar skrid-mañ diwar ar saozneg gant Kristian Braz met en iwerzhoneg e oa bet savet da gentañ. Ha stumm saozneg an anvioù-tud hag an anvioù-lec'h a gaver en droidigezh, siwazh.

SC

**Pa gavan hir ma amzer,
gant Stefan Carpentier,
Skrid,
50 pajenn, 6€**

Aon o deus lod tud rak ar varzhoniezh... Re luziet, re zifetis... N'o do ket da gaout aon rak barzhonegoù Stefan Carpentier. Plijadur, ne lavaran ket. *Pa gavan hir ma amzer* a zo aes da lenn, birvidik, liesseurt. Haiku, *twitters*, komzoù plaen, gwerzennoù, bommoù rimet... Klask a ra ar paotr e zoare, a-dastorn, koulz er skritur hag er vuhez moarvat. Plijusoc'h a se dispenn e roudoù e liorzhiad e vokedoù gouez. Pep fromadenn a gav he stumm dezhi hec'h-unan ha drezi hec'h-unan, hep klask teurel ludu e daoulagad al lennerien. Disingal, a c'hellfed abegiñ, met an disingalded-se a zo lod er chalm, just a-walc'h. C'hoari a ra Stefan Carpentier gant ar gerioù evel ma vijent toaz merat. « Gerioù evel mots gerioù... » Ha c'hoari timolo gant ar sonioù kenkoulz all : « morzet eo ma spered / etre da

zivorzhed ». Kemmeskañ a ra al lizherennoù er barzhoneg « Mzev », e-giz ma rae Isidor Isou hag e vignoned. Un tamm fent a zeu gantañ gwezhavez : « Unkorneg, hanter dogan », betek kinnig bommoù « hep penn na lost », diouzh a lavar : « Treid an treitour / unan er mor, egile en dour ». Barzhonegoù taeroc'h ha teñvaloc'h a zeu gantañ pa daol ur sell war ar bed bras tro-dro : « nag aes eo goude an distruj / reiñ bruzhun d'an dud / sur ez astennfont o dorn / da c'houlenn an aluzen ». Unan eus e varzhonegoù personelañ ha fromusañ eo ar c'hendiviz *Etre merc'h ha tad* ma kav diaes ar verc'h komz brezhoneg tra ma vez entanet he zad gant dazont hor yezh : « *Ma bouche ne veut pas parler breton*, emezi / ha skuizh gant ar galleg eo ma hini

[...] Da garout a ran, Tata. / Evel pont / dreist an islonk ».

Anavezet e oa Stefan Carpentier dre e verrdanevelloù bet embannet el *Lanv*, el *Liamm*

hag e *Gripi*. Gant e deskad *Pa gavan hir ma amzer* e teu warwel danvez ur barzh gwirion kenkoulz all.

MbdB

Druiz, La propriété perdue,
gant Pascal Lamour
ha Brucero,
Glénat,
96 pajenn, 27,50€

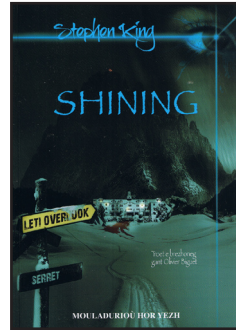

Komzet e oa bet e niverenn 384 *Al Liamm* diwar-benn *A la recherche de la Mandragore*, oberenn bet savet gant an hevelep aozerien. Graet hor boa anaoudegezh el levr-se gant Ananxis, an Druiz kozh, mestr Athmaëlla. Amañ e kaver Anaxis e-kreiz an istor. Ganet eo bet eus ur roue a Vreizh-vihan hag ur voudig er VI^{vet} kantved. Ur seurt Imram eo istor e vuhez. Un tamm luziet eo an traoù a-wezhioù ha n'eo ket eeun ar galleg. Souezhus e c'heller kavout sell Pascal Lamour met desket e vez traoù a-hed an istor pe er seurt fichennoù a gaver er

fin. Brav-kaer eo an tresadennoù evel re al levr kentañ. Ul levr da vezañ lakaet er rummad al “levrioù kaer” ha war stalennoù ho levraoueg...

HL

Shining,
gant Stephen King,
brezhoneg gant
Olivier Biguet,
Mouladurioù Hor Yezh,
480 pajenn, 16€

Jack Torrance zo o paouez kavout labour en ul leti brudet a-walc'h, an *Overlook*, goude bezañ bet skarzhet eus al lise ma oa kelenner ennañ. Evezhier e vo ha ret dezhañ, d'e wreg ha d'e vab yaouank, kas ar goañv en o-unan e-barzh al leti e menezioù erc'hek. E penn kentañ e hañval bezañ un dra vat evit an holl, evit mont dreist kudennoù Jack ha plaenaat an traoù etre Wendy hag eñ. Siwazh ne vo ket kont evel ma soñje dezhe. Paket e vint e darvoudoù spontus daoust da Dan, ar mab, bezañ gouest da rakwelet traoù zo.

Brudet eo ar romant-se ha muioc'h c'hoazh, marteze, film Stanley Kubrick ma oa Jack Nicholson o reiñ korf ken brav da dudenn Jack Torrance. Ur sapre labour e oa treiñ an oberenn-se ha mat eo en em dennet Olivier Biguet. Siwazh dezhañ e oa c'hoarvezet un taol

fall gant an embannadur kentañ, fazioù ha vioù-koukoug a-leizh ennañ. Buan eo bet reizhet avat ha moullet ken buan all un eil embannadur. Brav eo golo al levr a gav din, savet gant Sébastien Roudaut.

Evidon-me ne 'm boa ket lennet *Shining* e galleg, gwelet em boa ar film hepken, ha plijet-bras on bet gant ar romant kement ha ken bihan ma c'houlennan romantoù all gant Stephen King !

SC

***Adkavit ouzhpenn war
al lec'hienn :***

Spered an tour-tan, gant
Strollad ar Vro Bagan, emb.
Beluga

Muntr ar gourmarc'had,
gant Jakez Konan, emb. *An
Alarc'h*

Linad va halon, gant Fañch
Colcanap, emb. *Emgleo Breiz*

NOTENNOÙ

Annaig KERVELLA
Tudual HUON

HOR MIGNONED

Kañv :

Naig Rozmor a zo aet da Anaon d'ar 15 a viz Meurzh e Kastell-Paol, 91 vloaz e oa. Ganet oa bet e 1923 en un tiegezh peizantek en doa bet da c'houzañv. He fezh-c'hoari *Ar Mestr* a gont kement-mañ. Ur varzhez a oa anezhi da gentañ penn ha brud a oa deuet dezhi gant *Karantez ha karantez* bet embannet gant *Emgleo Breiz* e 1977. Gant *Ar Vro Bagan* he deus bet c'hoariet alies. Oberiant e oa chomet betek ma kouezhas ur c'hleñved kriz war he choug. E 2012, a-drugarez d'ur c'henlabour gant ur vredvezegez hag ar c'homedian Bob Simon e oa deuet a-benn da estaol ur skrid diwezhañ *Les fins dernières d'un poète / Finvezioù diwezhañ ur barzh*, embannet gant *Skol Vreizh*.

PROFOÙ

Miz C'hwevrer : Roger BIZIEN ; Kristin DAVID ; Germain FEREC ; Bernard LE RALLIC
— War un dro : 135€

Miz Meurzh : Manuel BIANNIC ; Pierre QUENTEL ; Alain GICQUEL ; Tangi LOUARN ; Jean-Paul LEBLAY ; Paul CAULET ; Florence ha Rodolphe COSQUER-BLANCHARD ; Jean-Luc COAT ; Jacques VINCENT ; André LE DEROFF ; Yves GUILLOU ; Michel MANAC'H ; Me Allain MERDRIGNAC ; Alain PEIGNE ; Anton AR BARZH ; Bernez TANGI ; Francis GOHIN ; Yann-Loeiz KABELL ; Lucien ABGRALL

— War un dro : 320€

*Mil drugarez a lavaromp ur wech ouzhpenn
d'hor skoazellerien.*

MEURZH, MIZ AR VARZHONIEZH _____

E brezhoneg ivez e vez lidet ar varzhoniezh hag ar varzhed. *FEA* ha Fanny Chauffin o deus kinniget d'ar vrezhonegerien skrivañ un haiku bemdez hed-ha-hed miz Meurzh. Ur ger disheñvel a veze roet bemdez : avel-vor, liorz, karr-tan, haleg... Ar pal ? Kaout plijadur, krouiñ, taol pled eus e endro ha sevel ur rouedad brezhonegerien “sot gant an haiku”. Dre *Facebook* e c’helle pep hini kas e varzhonegoù japanat ha lenn reoù ar re all. Ur gwir deñzor a c’hello kreskiñ en amzer da zont.

PRIZ XAVIER GRALL _____

E Kemperle eo bet enoret Mai-Ewen gant ar Priz Xavier Grall. E 2006 oa bet savet ar priz-mañ evit enoriñ oberennoù ha labour talvoudekaat ar varzhoniezh kaset da benn gant barzhed awenet ha gredus. Yannik Bigouin, prezidant *Livres et Lecture en Bretagne* ha kuzulier Rannvro Breizh 4 en deus distaget ur brezegennig e brezhoneg en abadenn aozet gant *Festival de la Parole Poétique Bro Kemperle-Molan*, e deroù miz Meurzh 2015. Mai-Ewen a zo an 10^{vet} hini o resev ar Priz kaer-se. Hor gwellañ gourc’hemennoù d’hor c’henskriverez.

Aozet eo bet e dibenn miz Meurzh hag e deroù miz Ebrel. Niverus ha liesseurt kenañ eo bet an oberiantizoù kinniget d'an holl, bras pe vihan : kaozeadennoù, emgavioù, baleadennoù, prezegennoù, c'hoarioù, sonerezh, sinema, c'hoariva, kan... D'ar Sadorn 4 a viz Ebrel e oa devezh ar *Kwiz* un abadenn c'hoarioù a gemere plas ar *Skrivadeg* evit ar wech kentañ. Plijadur e-leizh !

SERR-NOZ : STIRAD KEMBREAT SKIGNET E BREZHONEG _____

Ur stirad kembreat advouezhiet e brezhoneg (hag is-titlet e galleg) a zo bet skignet d'ar Gwener da noz, da 8eur45, war chadennoù lec'hel : *Tebeo*, *Tebesud* ha *TVRennes*. War *Brezhoweb* ivez. Al labour advouezhiañ a zo bet kaset gant *Dizale*. Petra eo *Serr-noz*, pe *Y Gwyll* e kembraeg, pe c'hoazh *Hinterland* e saozneg ? Un heuliad istorioù polis eo, bet sevenet e Kembre, e kembraeg ha produet gant *Fiction Factory*, *S4C*, *Tinopolis* hag *All3 Media International*. Da heul ur skipailh enklaskerien emeur kaset, kostez Aberystwyth peurvuiañ. E penn ar jeu e kaver Tom Mathias, den tavedek, trubuilhet gant e vuhez kent ha barrek-tre war e vicher. Skoazellet mat eo gant Mared Rhys, ur plac'h ken kevrinus all, a orin eus ar vro. Evel kalz eus ar stiradoù polis a-vremañ e taolennet deomp stad ar gevredigezh : tud vunut, tud dilabour, istorioù familh luziet ha taer a-wechoù. Kriz ha feuls eo ar muntroù. Teñval ar vro, ha ken teñval all an aergelc'h.

Un nevezenti eo gellet heuliañ e brezhoneg seurt istorioù modern er skinwel.

Un heuliad peder rann a zo bet skignet. Gant ar spi hor bo tro da welet an eil rummad dizale !

TEULFILM NEVEZ : BUHEZ DAOU GANNAD BREIZHAT E PARIZ _____

Digarez hor boa bet da welet teulfilm nevez *Kalanna : Daou gannad breizhat e Pariz*, sevenet gant Kenan an Habask ha Mai Lincoln, produet gant *Kalanna*. E Plouider e oa bet diskouezet deomp an teulfilm en e bezh hag e brezhoneg penn-da-benn. Ur saliad brav a dud a oa eno ha Jean-Luc Bleunven ha Mai Lincoln a oa eno evit kinnig an teulfilm ha kaozeal gant an dud goude ar film.

Mont a reer da heul Jean-Luc Bleunven, kannad e Plabenneg ha Paul Molac, kannad e Bro-Gwened hag int tro-ha-tro e Pariz en *Assemblée Nationale* hag en o bro. Souezhet e c'heller bezañ gant seurt dibab : mont da gannad. Rak ur vuhez aezet n'eo ket tamm ebet, na didrabas kennebeut. Aet int war ar renk evit difenn gwirioù ar Vretoned, hini ar beizanted, hini an dud a labour e Breizh, ur vro a rankfe bout adunanet, stourm a reont evit difenn hor yezh hag hor sevenadur... ur stourmad hir ha diaes pa 'z eus kemend-all a dud a-enep ahont e Pariz hag e Breizh ivez.

Deuet eo brav gant an daou seener yaouank : lakaat an daou boltred keñver-ha-keñver a oa ur soñj vat. A-orin peizant o-daou, an daou gannad breizhat n'int ket tud diwriziennet, emaint o vevañ er vro, gant tud ar vro hag evelto e kavont diaes pa ne vezont ket selaouet na klevet e Pariz, e-lec'h m'emañ ar galloud hag ar re a vez o ren hag o reiñ an urzhioù, ha koulskoude e kav dezho ez eus ur stourm da ren, mennozhioù da zifenn du-hont e Pariz.

N'eo ket dav bout desket bras evit mont da gannad, eme Jean-Luc Bleunven d'ur skipailhad bugale deuet d'e welet. Dav kaout mennozhioù sklaer ha kaout c'hoant d'o difenn ha da lakaat e pleustr ar pezh a gav deoc'h a zo mat evit ar bobl.

Ur wech echu ar film e teu c'hoant deomp reiñ hor gour-c'hemenoù d'an daou gannad breizhat evit o dalc'husted, o fennegezh, o youl da vont war-raok atav hag ivez d'an daou seener yaouank bet kaset ul labour a-feson ganto.

Bep eil bloavezh e vez aozet *Ar Redadeg*. 1 500 km a-dreuz ar vro, tud o redek noz-deiz evit ar brezhoneg. Ha kanaouennoù da sevel evit reiñ lusk d'an darvoud meur-mañ. Piv a savo kanaouenn *Redadeg 2016* ? An holl a c'hell kinnig ur ganaouenn gant poizioù aes da zeskiñ ha da ganañ, un ton lusket mat ha lañsus a gloto gant ar redeg. Tem 2016 : brezhoneg ha plijadur, digeriñ tachennoù nevez d'ar brezhoneg, ur yezh evit an holl, evit ar familhoù, ar vignoned, etre ar rummadoù.

Katelin : 06 71 23 36 42 – darempred@ar-redadeg.bzh

C'HOARIVA

Savet en deus strollad *Ar Vro Bagan* un abadenn nevez gouestlet da dTangi Malmanche gant daou bezh berr *Gwreg an Toer* ha *Marvailh an Ene Naonek*, hag a-raok hag etre ar pezhioù un displegadenn fentus gant Malmanche e-unan diwar-benn ar brezhoneg hag ar c'hoariva.

Teir gwech eo bet c'hoariet betek-henn (Ploueskad, Plouvien, Plougin).

E miz Mae e vo disklêriet adarre d'an 23 a viz Mae e sal nevez Plabenneg, Leurenn Tangi Malmanche.

D'ar sul 27 a viz Mae e vo un dro-velo war roudoù Malmanche gant lennadennou eus e oberennoù ha d'ar Meurzh 19a viz ??? da 20e30 e levraoueg Plabenneg un diviz diwar-benn buhez hag oberennoù Malmanche, aozet gant Ti ar Vro-Leon.

Strolladoù all a c'hoari war leurennoù ar vro er mare-mañ :

- 28/03 e Rostrenen ha d'an 31/03 e Kemper : *Komedienn mil luiet gant Strollad Kallag*
- 31/03 e Roazhon : *Bleunioù gouez* » gant *La Obra*
- 03/04 e Lesneven : *Frankiz* gant *Ar vro Bagan*
- 04/04 e Douarnenez : *An hentenn* gant *Biz ar Glav*
- 10/05 e Plouha : *Re an tu all* gant *Tro Didro*

KENDAEI ABER 29/06/2015 _____

Ur wech ar bloaz e vez aozet ur c'hendael lennegel gant skipailh *Aber*. Ar bloaz-mañ e oa bet dalc'het en Erge-Vras d'ar Sul 29 a viz Meurzh. « Yezh, Istor, Lennegezh » a oa danvez an devezh. Amañ ar roll resis :

- Embannadurioù, Pierrette Kermoal
- An nevezc'heriañ displeget da'm niz saoz, Yann-Baol an Noalleg
- Peñse an eil dispac'h hag egile : evezhiadennoù e sigur "Composition française" gant Mona Ozouf, Gwenaél Maze.
- Kelenn al lennegezh er skolaj, Yann-Ildut Galliou
- *Ar Follez Yaouank* gant Meavenn, *An ti a drizek siminal* gant Roparz Hemon, *Frederig* gant Hans Peter Richter, hag arroudoù all.
- Ha ma lennfemp ar *Barzhaz Breizh* ? *An aotrou Nann hag ar gorrigan, Bran, Ar plac'h dimezet gant Satan* pe c'hoazh *Kloareg Rohan...* gant Pierrette Kermoal.

SKOL HAÑV KEAV

E Kastellin, e Lise labour-douar ha liorzhouriezh ar Stêr-Aon e vo dalc'het *Kamp Etrekeltiek ar Vrezhonegerien*. Dibab a vo hervez live brezhoneg pep hini hag an danvezioù kinniget.

5-11 a viz Gouere : brezhoneg er gêr, kazetenniñ, distagadur pouez-mouezh, treiñ, istor, c'hoariva.

12-18 a viz Gouere : Kembraeg live 1 ha 2, dañs ha kan, distagadur pouez-mouezh, treiñ.

Kentelioù brezhoneg, rannet e 5 strollad a vo, evel da gustum, evit ar re a zibabo studiañ ar yezh.

KEAV - 22 hent Mouliouen - 29000 Kemper

keav@wanadoo.fr - lec'hienn : <http://www.keav.org>

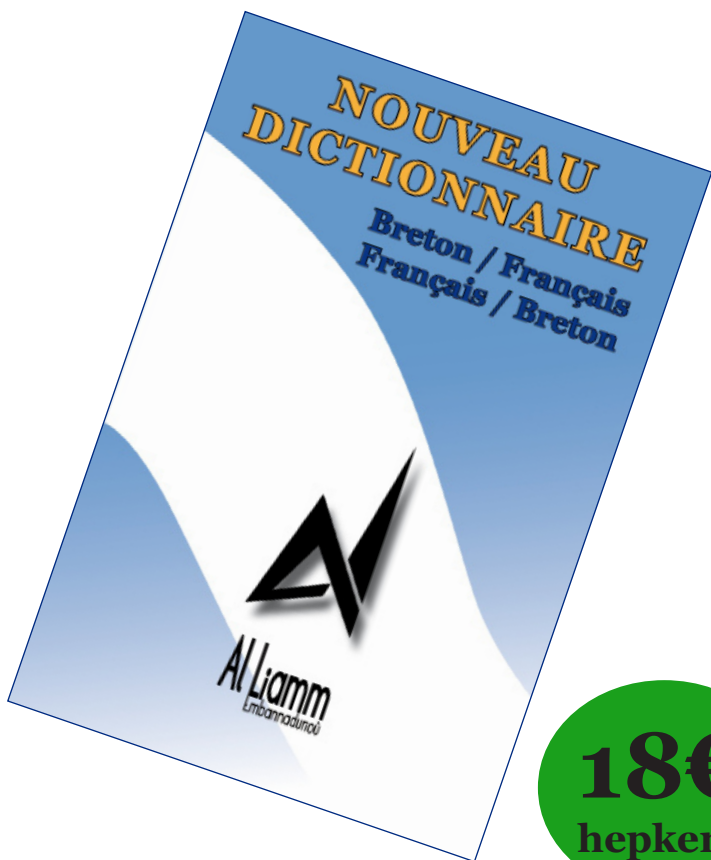
GWALARN ENLINENN

Niverelaet eo bet holl niverennoù ar gelaouenn *Gwalarn*. Adkavet e vez anezhe digoust war lec'hienn dielloù Penn-ar-Bed :

http://mnesys-portail.archives-finistere.fr/?id=recherche_guidee_plan_detail&doc=accounts/mnesys_cg29/datas/ir%20Fbibliothèque%20Fjournaux_et_revues%20FFRAD029_0004MI091.xml

Geriadur nevez AL LIAMM

Adwelet, brasaet, nevesaet,
ouzhpenn 62 000 ger,
1 518 pajenn, 15x11,5cm

DEUET ER-MAEZ !!!

Ingal e teu bep miz abaoe ouzhpenn 30 vloaz...

Bremañ

Koumanantit buan !

50€ / bloaz - Skoazell, estren : 60€

25 str. Pierre Martin - 35000 Roazhon - Pellg. 02.99.38.75.83

WWW.BREMAN.ORG

ROC'H DIWAN : font-debarzhadur Diwan.

**Degemerout a ra ho legadennoù ha roadennoù
evit raktresiñ dazont Diwan.**

Roc'h Diwan, Z.A. Sant-Ernel, BP 147, 29411 Landerne Cedex. Pg 02 98 21 33 69
postel : diwan.breizh@wanadoo.fr

Bep tri miz lennit

Al Lanv

Liesdoare : politikerezh etrevroadel,
stourmadoù ar vro, sevenadur

Koumanant : 30€ / bloaz - Skoazell : 40€

59 hent Kerdronioù Vihan - 29000 Kemper

Deskit brezhoneg pe gembraeg dre lizher !

Skol Ober

14 straed Louzaouenn-an-Hañv - 22300 Lannuon

Pellg. 02.96.48.03.00

WWW.SKOLOBER.COM

Barzhonegoù

Er sioulder, gant G.-A. AR C'HELLEG
Ultramarina, gant H. MAHEO
Leper / Ypres - 1915, gant G. IHUELLOU

Danevelloù

Bruderezh, kerent ha mignoned,
gant Y. GERVEN
An deroù, gant A. Coz
Moonrise Medical, gant I. AR FUR
Ar bromesa, gant L. TANGI

Troidigezh

Afer an unkornek glas, gant Á. CUNQUEIRO,
bzhg gant G. EMELYNOFF

Studiadennoù

**Un distrap eus buhez Max Jacob
(lodenn 2)**, gant H. GOUEDARD
Ifig Jacob, kouer ha stourmer,
gant G. KERVELLA

Heklev Sevenadurel

**A-dreuz lenn
Petra nevez ?
Notennoù**

Evit koumanantiñ skrivit da :

Al Liamm
14 straed Louzaouenn-an-Hañv (rue du Muguet)
22300 LANNUON
Pgz 02.96.48.03.00
Postel : sekretourva@alliamm.bzh

Koumanant bloaz, Breizh ha Bro-C'hall..... 35C
Koumanant bloaz, Broioù all..... 40C
Koumanant bloaz, Studierien, tud dilabour 19C
Koumanant bloaz, Niverel..... 15C

Ti-moullañ
Ouestélio - BREST

I.S.S.N.
0024-1733 (paper)
2268-5278 (niverel)

7€